İstanbul Hukuk Mecmuası
Istanbul Law Review,
MECMUA 2026

https://doi.org/10.26650/mecmua.2026.84.4.0004
Başvuru | Submitted 27.03.2026
Revizyon Talebi | Revision Requested 15.04.2026
Son Revizyon | Last Revision Received 11.07.2026
Kabul | Accepted 22.09.2026
Online Yayın | Published Online 09.10.2026

İstanbul Hukuk Mecmuası
Istanbul Law Review

Araştırma Makalesi | Research Article

Açık Erişim | Open Access

Kamusal Politikaları Üretme ve Şekillendirme Kapasiteleri Açısından Ulusal İklim Vatandaş Meclisleri: İrlanda ve Fransa Örnekleri

National Climate Citizen Assemblies in Terms of Their Capacity to Generate and Shape Public Policy: The Examples of Ireland and France

Merve Alçık Engürülü [1]

[1] Kırklareli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Ana Bilim Dalı, Kırklareli, Türkiye

Öz

Kamuoyunu ilgilendiren belirli bir konu hakkında istişare ederek üyelerinin fikirlerini beyan ettikleri, önerilerde bulundukları öğretide müzakereci demokrasi modeli olarak ifade edilen ve uygulamada yurttaş veya vatandaş meclisleri olarak anılan meclisler çalışmaları neticesinde kamusal politikalara dönüşebilecek veya kamusal politika olarak kabul edilebilecek çıktılar üretmektedirler. Vatandaş meclisleri, devletler tarafından iklim değişikliği ile ilgili alınacak karar veya uygulanacak plan veya politikalar kapsamında vatandaşın da fikrini ifade edebilmesi ve alınacak kararlarda veya politikalarda söz sahibi olabilmesi için kullanılan hukuki bir araçtır. Ancak vatandaş meclislerinin tasarlanması ve işlemesi kadar, ürettikleri çıktıların devletlerin kamusal politikalarını ne ölçüde şekillendirdiği de önemlidir.

Çalışmamız, İrlanda Vatandaşlar Meclisi ile Fransa İklim İçin Vatandaşlar Konvansiyonu örnekleri kapsamında meclislerin tasarımı ve işleyişiyle kamusal politika üretme kapasitelerini ele almaktadır. İncelenen iki örneğin kamusal politikaları şekillendirme kapasitesi tartışılmıştır. İki vatandaş meclisinin kamusal politika üretme kapasiteleri karşısında kamusal politikaları şekillendirme kapasitelerinin sınırlı olduğu görülmüştür.

Çalışmamızda incelenen vatandaş meclislerinin kamusal politika geliştirilmesindeki engeller tespit edilerek bu engellerin bertaraf edilmesi için uygun çözümler ifade edilmiştir. İrlanda Vatandaş Meclisi ile Fransa İklim İçin Vatandaşlar Konvansiyonu uygulamalarının yanı sıra Türk hukuku çerçevesinde oluşturulacak olan ulusal düzeyde iklim değişikliğine odaklanan vatandaş meclislerinin hukuki dayanaklarına ve kamusal politika geliştirilmesindeki muhtemel engellere dair değerlendirmeler sunulmuştur. Nihayetinde, çalışmamızda Türk hukuku çerçevesinde oluşturulacak bir vatandaş meclisinin yüksek kamusal politika üretme ve şekillendirme kapasitesiyle nasıl tasarlanacağı, işleyeceği ve meclislerin kamusal politikaları üretme ve şekillendirme kapasitelerinin artırılması yönünde çözüm önerileri getirilmiştir.

Abstract

Citizen assemblies (CA) are a model of deliberative democracy in theory, in which members express their opinions and make suggestions on specific public issues. Their work produces outputs that can be transformed into or accepted as public policies. CA are a legal tool states use to allow citizens to express their opinions and have a say in decisions and plans related to climate change. However, just as important as the design and operation of CA is the extent to which their outputs shape state public policies.

Atıf | Citation: Alçık Engürülü, M, 'Kamusal Politikaları Üretme ve Şekillendirme Kapasiteleri Açısından Ulusal İklim Vatandaş Meclisleri: İrlanda ve Fransa Örnekleri' (2026) Advance Online Publication İstanbul Hukuk Mecmuası–Istanbul Law Review. https://doi.org/10.26650/mecmua.2026.84.4.0004

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2026. Alçık Engürülü, M.

Sorumlu Yazar | Corresponding author: Merve Alçık Engürülü mervealcik@gmail.com

This study analyzes the design, operation, and public policy formulation capacity of CA, focusing on the cases of the Irish Citizens' Assembly (ICA) and the French Citizens' Convention for Climate (French CCC). It evaluates the efficacy of both models in shaping public policy, revealing that despite their robust capacity for policy generation, their ultimate capacity to shape and implement public policies remains constrained.

This study identifies the prevents encountered by the analyzed CA in policy formulation and proposes suitable solutions to overcome them. Alongside the implementation models of the ICA and the French CCC, it evaluates the legal foundations and potential policy-making barriers of a prospective national climate citizens' assembly within the Turkish legal framework. Ultimately, the study provides concrete recommendations for the design and operation of a CA under Turkish law to maximize its capacity for generating and shaping public policy, thereby enhancing the institutional efficacy of these assemblies in the policy-making process.

Anahtar Kelimeler İklim Değişikliği · Vatandaş Meclisleri · İklim Meclisleri · Müzakereci Demokrasi · Kamusal Politika Üretimi · Kamusal Politikaların Şekillendirilmesi

Keywords Climate Change · Citizens' Assemblies · Climate Assemblies · Deliberative Democracy · Public Policy Making · Shaping Public Policies

Extended Summary

Citizens' assemblies (CA), as a tool of deliberative democracy, have been frequently implemented in recent years, particularly in the context of climate change, to democratize decision-making. In the face of a global phenomenon with technical and political dimensions such as climate change, CA allows the public to make their voices heard and express their views, thereby legitimising the decisions made by the state and public authorities on this controversial issue.

CA can be considered as institutions that provide input to the system in Easton's political system diagram. CA enables the expression and presentation of public demands within the political system. The outputs of CA can be considered public policies. CA have the function of producing public policies, that is, generating and presenting inputs to the political system to ensure its functioning. These inputs are evaluated by decision-making bodies and can shape public policies. A comparative analysis of the Irish Citizens' Assembly (ICA), which first addressed climate change, and the French Citizens' Convention for Climate (French CCC), which possesses sui generis characteristics, reveals that, while they have the capacity to produce public policies, their capacity to shape them is limited. The ICA, while focusing solely on climate change, is designed as a permanent institution of deliberative democracy that has also discussed other issues at different times. The French CCC, on the other hand, focuses entirely on the harmful effects of climate change and was established to produce and present concrete, implementable policies to the government through thematic working groups; therefore, it cannot be considered a permanent institution like the ICA.

The outputs of both CA are public policies focused on addressing sectoral and technical issues related to climate change. It can be said that the assemblies ensure detailed public policy development by drawing on the support of technical experts. However, it has been observed that the capacity of both assemblies to shape public policies is limited compared to their capacity to produce them. This is because the outputs produced by the assemblies are filtered through the mechanisms of representative democracy. In the case of the ICA, the outputs are not simply accepted by the parliament composed of elected members; in the case of the French CCC, the outputs are modified, transformed into different applications, or disregarded by the government, which implements public policy.

Furthermore, the study proposes a model for a national CA within the framework of Turkish law. If a National Climate CA is designed under Turkish legislation, its constitutional basis could be the principle of a democratic state enshrined in Article 2 of the Constitution of the Republic of Türkiye. In accordance with the principles of sovereignty being exercised through authorized bodies and the non-delegability of legislative power in Turkish law, the decisions of the proposed CA would be advisory in nature, lacking legal binding force. In accordance with the principle of the rule of law, the proposed CA could be established by a law passed by the Grand National Assembly of Turkey (GNAT).

In order to establish a national CA in the context of the Turkish legal system, Article 98 of the Constitution could be amended to include the phrase "through the National CA" regarding the GNAT's access to information and oversight mechanisms. Even with such a constitutional amendment, the GNAT would still have the final say in public policy decisions. The national CA, given a constitutional basis and designed as a means of accessing information for the GNAT, could be designed as a national climate citizens' assembly, specifically tailored to issues within the framework of a law.

Another assumption from the perspective of Turkish law, like the French CCC example, is that a national CA could be established in Türkiye by a spontaneous decision of the president, who is the head of the executive branch. Public policies formulated by this CA could be developed by policy boards attached to the presidential central organization and tasked with policymaking, and then submitted to the president. These public policy proposals, submitted to the president, could then be implemented by The Ministry of Environment, Urbanization and Climate Change of the Republic of Türkiye upon the president's instruction. Considering these explanations, the following proposals have been presented from the perspective of Turkish law: the first proposed solution to increase the capacity of a national CA focusing on climate change to produce and shape public policies is to introduce a law obliging the president and the GNAT to provide a reasoned response to the CA adopted proposals, since legal binding force cannot be granted to these proposals. If the GNAT or the Republic of Türkiye's president does not implement, or cannot implement, a conclusion adopted by the national CA, they must provide satisfactory explanations based on specific scientific or legal grounds. Our second proposed solution is to amend the GNAT Rules of Procedure to prioritize the consideration of the National CA conclusions in the relevant parliamentary committees. This would allow the National CA to influence the functioning of the GNAT in accordance with the conclusions it has adopted.

Increasing CA capacity to shape public policy is directly linked to their institutionalisation and adoption as permanent institutions that generate democratic legitimacy within the political system. CA, which generate democratic legitimacy within the political system and allow the voice of the people to be heard before elected representatives through democratic deliberations on a particular issue, will, if designed as permanent and lasting institutions, also increase the state's capacity to shape the public policies it produces. To enhance CA capacity to shape public policy through their outputs, mechanisms should be established to implement those outputs. The extent to which these implementations are carried out should then be monitored and tracked through these mechanisms.

I. Giriş

Vatandaş meclisleri, müzakereci demokrasinin bir aracı olarak özellikle iklim değişikliği olgusu çerçevesinde son yıllarda karar alma süreçlerinin demokratikleştirilmesi açısından sıklıkla uygulanmaktadır. Vatandaş meclisleri aracılığıyla halkın çevresel meselelere katılımı sağlanarak seslerinin ilgili makamlarca duyulup dikkate alınması yönünde adımlar atılmaktadır. Vatandaş meclisleri ile halk, kamusal politikaların alınması sürecine katılmakta ve bu süreci etkilemektedir. Diğer yandan, devletler de uygulayacakları kamusal politikaları vatandaş meclislerinin çalışmaları neticesinde oluşturulan çıktılara dayandırarak uyguladıkları politikaların meşruluğunu pekiştirmektedirler.

Yaşayan tüm canlıları ve gezegenimizi yakından ilgilendiren iklim değişikliğinin zararlı etkilerinin çeşitli yönlerden azaltılması veya hafifletilmesi için neler yapılması veya yapılmaması gerektiğine dair bu meclislerde çözümler üretilmektedir. Bu çözümler, meclislerin çalışmaları neticesinde ortaya konan çıktılarla somutlaşmaktadır.

Easton, siyasi sistemin işleyişini çevreden gelen taleplerle desteklerden oluşan çeşitli girdilerin ayakta tuttuğunu; bu girdilerin sistemin süreçleri tarafından alınan karar ve eylemlerle çıktılara dönüştürüldüğünü ve bu çıktıların da siyasal sistem açısından bazı sonuçlar doğurduğunu belirtmektedir.[1] Vatandaş meclislerini Easton'ın siyasal sistem diyagramında sisteme girdi sunan bir kurum olarak düşünebiliriz. Vatandaş meclisleri, siyasal sistem içerisine halktan gelen talep ve desteklerin ifade edilmesini ve sunulmasını sağlarlar.

Kamu politikasından ne anlaşılması gerektiği hususunda öğretide şu tanımlama yapılmaktadır:

"Genel olarak kamu politikası, meşru bir toplumsal sorunu ve/veya ihtiyacı gündeme getirerek, çözüm seçeneklerini ve en uygun seçimi (politikayı ya da programı) ortaya koyma ve bu sorunu çözme ya da ihtiyacı giderme yönünde kamusal aktörlerin ya da onların denetimi ya da gözetimi altındaki diğer aktörlerin planlı

[1] David Easton, 'An Approach to the Analysis of Political Systems' (1957) 9(3) World Politics 384, 387.

kararlarını ve eylemlerini içerir.[2]" Bu tanım gereği vatandaş meclislerinin çalışmaları neticesinde ortaya konan çıktılar, birer kamu politikası olarak değerlendirilebilir.

Siyasi sistemin işleyişi çerçevesinde vatandaş meclislerinin çalışmaları neticesinde ortaya konan çıktıların birer kamu politikası olarak karar almaya yetkili makamlara sunulması bu makamların meclisin çıktılarını benimsemesi mümkündür. Bu noktada vatandaş meclislerinin kamusal politikaları üretme yani siyasal sistemin işleyişini sağlayacak girdileri üretme ve sisteme bu girdileri sunma işlevleri bulunmaktadır. Sunulan girdiler, karar alma makamlarınca değerlendirilerek kamusal politikaları şekillendirme kapasitesine sahiptir.

Çalışmamız özellikle iklim değişikliğine odaklanan ulusal vatandaş meclislerine diğer bir deyişle ulusal iklim vatandaş meclislerine odaklanmaktadır. İklim vatandaş meclislerinin dünyada uygulaması oldukça çeşitlidir. Ulusal düzeyde faaliyet gösteren iklim meclisleri olduğu gibi yerel düzeyde çalışmalar yürüten iklim meclisleri de bulunmaktadır.

Çalışmamızda, dünyada örneği çok fazla olan iklim meclislerinden, ilk kez iklim değişikliği meselesini gündemine alan İrlanda Vatandaş Meclisi (İVM) ile *sui generis* özellikler taşıyan Fransa İklim İçin Vatandaşlar Konvansiyonu (Konvansiyon) karşılaştırmalı şekilde ele alınacaktır. Bu iki iklim meclisi dışındaki diğer meclisler çalışmamızın kapsamı dışında bırakılmıştır. İncelenen iki vatandaş meclisinin kamusal politikaları şekillendirme kapasiteleri değerlendirilecektir. İki vatandaş meclisinin kamusal politika üretmelerine rağmen, kamusal politikaları şekillendirme kapasitelerinin sınırlı olduğundan söz edilecektir. Sadece çalışmada incelenen örnekler değil, ancak genellikle vatandaş meclisleri kamusal politikaları şekillendirmek açısından güçleri oldukça sınırlıdır.[3] Çalışmamızda incelenen vatandaş meclislerinin kamusal politika geliştirilmesindeki hukuki ve fiili engeller tespit edilerek bu engellerin bertaraf edilmesi için uygun çözümler ifade edilecektir. İVM ile Konvansiyon örneklerinin yanı sıra Türk hukuku çerçevesinde ulusal iklim vatandaş meclislerinin hukuki dayanaklarına, görev ve yetki alanına dair değerlendirmeler sunulacaktır. Böylece Türk hukukunda ulusal iklim vatandaş meclislerinin hukuki çerçevesi belirlenecektir.

Nihayetinde, çalışmamızda Türk hukuku çerçevesinde oluşturulacak bir vatandaş meclisinin kamusal politika oluştururken karşılaşabileceği olası engellere değinilerek kamusal politikaları üretme ve şekillendirme kapasitesi yüksek olabilecek şekilde nasıl tasarlanacağı ve kamusal politikaları üretme ve şekillendirme kapasitelerinin artırılması yönünde somut çözüm önerileri getirilecektir.

II. Vatandaş Meclisleri Aracılığıyla Demokrasiyi Yeniden Tasarlamak

Vatandaş meclisleri kavramını tanımlamazdan önce, bu kavramla ilişkili temel kavramlardan olan halk katılımı, iyi yönetişim ilkesi ve müzakereci demokrasi kavramlarını ele almak gerekmektedir. Vatandaş meclisleri, bu temel kavramların kesişim noktasında durmaktadır.

Halk katılımı, kamusal karar alma süreçlerinde halkın aktif bir şekilde yer aldığı ve kamusal politikaların üretilmesi ve geliştirilmesinde katkıda bulunma, bu politikaları etkilemesi ve şekillendirmesi anlamına gelmektedir. Halk katılımıyla, karar alma süreçlerinde yapılacak müzakerelerle farklı bilgi ve bakış açıları elde edilerek alınacak kararların kalitesinin artırılacağı ağırlıklı olarak öğretide ifade edilmektedir.[4] Ancak kamusal karar alma süreçlerinde halkın katılımının faydalı olmayacağına dair görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre, kamusal karar alma süreçlerinde halkın katılımının sağlanması, neticeye etki

[2] Hüseyin Gül, 'Kamu Politikası Analizi, Yöntemleri ve Teknikleri' 29 Yasama Dergisi 8.

[3] John S. Dryzek, *Foundation and Frontiers of Deliberative Governance* (Oxford University Press 2010) 170.

[4] Nicola Sharman, 'Objectives of Public Participation In International Environmental Decision-Making' (2023) 72(2) International and Comparative Law Quarterly, 335, 336.

etmeyen göstermelik bir prosedürdür.[5] Özellikle çevresel meselelerde veya iklim değişikliğinin zararlı etkileriyle ilgili konulara dair kamusal politikaların üretilmesi ve şekillendirilmesi noktasında tercihi tamamen halka bırakmanın ve halk ne karar verirse onu sorgulamaksızın uygulamanın her zaman çevre koruma lehine sonuç doğurmayabileceği eleştirileri de bulunmaktadır. Ancak bu eleştiriler bir yana bırakılacak olursa, çevresel meselelerde karar alma süreçlerinde halkın katılımı ve bunu ifade eden katılımcılık ilkesi öğretide genellikle kabul edilmektedir.

Katılımcılık ilkesi ya da halkın katılımı iyi yönetişim ilkesinin de bir unsurudur. Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen 12 iyi yönetişim ilkesinden biri demokratik katılımdır. Demokratik katılım kapsamında vatandaşlar yönetimde yer alırlar ve karar alma süreçlerine aktif olarak katılırlar. Böylece tüm farklı fikirler duyulur ve kamusal politikalar alınırken ve uygulanırken, çoğunluğun iradesini yansıtmasının yanında azınlığın haklarını ve meşru menfaatlerini koruması tesis edilir.[6]

Öğretide bir ideal olarak müzakereci demokrasi, insanların eşitlik ve karşılıklı saygı temelinde bir araya gelerek mevcut siyasal sorunları müzakere ettikleri ve bu müzakereler neticesinde kendilerini etkileyecek kamusal politikalar belirledikleri bir yönetim biçimidir.[7] Müzakereci demokraside, vatandaşların karşılıklı bir anlayışa ulaşmaları için, menfaatleri ve değer yargılarının çatışması halinde adil uzlaşmalarla pazarlıkların yapılması mümkündür.[8]

Vatandaş meclisleri, müzakereci demokrasinin gerçekleştirilmesinin bir aracı olarak halkın karar alma süreçlerine katılımını sağlar. Demokratik bir yönetimde halkın karar alma süreçlerine katılımıyla kamusal politikaların geliştirilmesi ve uygulanması daha şeffaf ve hesap verilebilir bir süreç içerisinde gerçekleşir. Dolayısıyla, vatandaş meclislerini aracılığıyla demokrasiyi ve yönetimi tasarlamak yalnızca katılım yollarını genişletmekle kalmayacak; aynı zamanda karardan etkilenecek herkesin ortak bir akıl üretmesine zemin hazırlayacaktır.

A. Vatandaş Meclislerini Tasarlamak

1. Vatandaş Meclisleri Kavramı

Karar alma süreçlerini demokratikleşmek amacıyla bir zaman diliminde belirli konuları ele almak ve tartışmak üzere nüfusun rastgele seçilmiş temsili örneklerinden oluşan müzakereci *mini public* yani vatandaş meclisleri oluşturulmaktadır.[9] Dahl, 1989 yılında yayımladığı Demokrasi ve Eleştirileri kitabında, bugünün vatandaş meclislerini *minipopulus* olarak adlandırmış ve *minipopulus*'ların yasama organının yerine geçmeyen, tamamlayıcı bir unsur olarak görülebileceğini belirtmektedir. Dahl'a göre, *minipopulus*'un kararı, halkın[10] kararını temsil eder. Eğer halk, aradığı amaçlara ulaşma olasılığı en yüksek olan politikaları belirlemek için mevcut en iyi bilgiden yararlanabilseydi, kendi kararını verebilirdi. Böylece, *minipopulus*

[5] Anabela Carvalho ve Joeete Gupta, 'State Commitment to Promoting Public Participation: The UNFCCC and Citizens' Roles in Climate Change Politics' in Anabela Carvalho and Tarla Rai Peterson (edr) *Climate Change Politics: Communication and Public Engagement* (Cambria Press 2012) 128.

[6] Council of Europe, 12 Principles of Good Democratic Governance, < https://www.coe.int/en/web/congress/12-principles-of-good-governance> Erişim Tarihi:09.05.2026.

[7] André Bächtiger, John S. Dryzek, Jane Mansbridge and Mark E. Warren, 'Deliberative Democracy an Introduction' in André Bächtiger, John S. Dryzek, Jane Mansbridge and Mark E. Warren (edr) *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy* (Oxford University Press 2018) 2.

[8] ibid 7.

[9] Irene Lorenzoni, Andrew James Jordan, Chantal Sullivan-Thomsett ve Lucas Geese, 'A Review of National Citizens' Climate Assemblies: Learning from Deliberative Events' (2025) 25(9) Climate Policy 1546; Maija Setälä ve Graham Smith, 'Mini-Publics and Deliberative Democracy' in André Bächtiger John S. Dryzek, Jane Mansbridge and Mark E. Warren (edr) *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy* (Oxford University Press, 2018) 300.

[10] Yazar eserinde halk yerine *demos* kavramını kullanmaktadır.

[11] Robert Dahl, *Democracy and Its Critics* (Yale University Press 1989) 340.

karar alma yetkisini demokrasinin meşruiyetinden alırdı.[11] Yazara göre *minipopulus* teoride ideal olarak vatandaşları kamusal meselelere katılmaya teşvik edecek bir mini-halk topluluğudur.[12]

Öğretide çevresel sorunlar hakkında düşünerek, kolektif cevaplar üretmek için vatandaşlara daha fazla müzakere fırsatı verilmesi gerektiği savunulmaktadır.[13] Vatandaş meclislerinin iklim değişikliğiyle nasıl mücadele edileceği sorusunu ele almak üzere bir hukuki araç olarak kullanılması, temsili demokrasi uygulamasında yönetime temsilciler seçen halkın, seçilmiş temsilcilere ve bunların hazırlayıp uyguladığı politikalara karşı duyduğu endişe ve demokratik meşruiyet sorununa potansiyel bir çözüm olarak görülmesi düşüncesiyle halktan gelen hareketlerle desteklenmiştir.[14]

Vatandaş meclisleri, belirli bir gündem belirlemeden politika süreçlerinin çeşitli aşamalarında uygulanabilir ve siyasi sistemler içinde çeşitli yerlere yerleştirilebilir.[15] Vatandaş meclisleri, iklim değişikliğiyle nasıl mücadele edilebilir sorusunu ele almazdan önce toplumda var olan herhangi bir konuyu ele almak üzere de toplanmaktaydı. 2000'li yıllarda Kanada'nın Britanya Kolumbiyası ve Ontario eyaletlerinde vatandaşların, her şeyden önce siyasal partiye sadakat duyan partili seçilmişler yerine, yeni bir seçim sisteminin nasıl oluşturulması gerektiği sorusuna cevap aramak üzere oluşturulmuştur.[16] Müzakereci demokrasiyi gerçekleştirmeye hizmet eden vatandaş meclisleri sadece iklim değişikliğiyle mücadele üzerine değil; toplumu ilgilendiren temel meseleler üzerine de faaliyet göstermektedirler.

Vatandaş meclisleri, rastgele seçilmiş meclis üyelerini bir araya getirme, meclisin çalışma süresinin uzunluğu ve meclisin faaliyetleri sonucunda ortaya konacak çıktılar açısından farklılıklar taşıyabilmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü'nün *(Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD)* verilerine göre, vatandaş meclislerinde öğrenme *(learning)*, danışma *(consultation)*, müzakere *(deliberation)* ve karar alma *(decision-making)* aşamalarından oluşan görüşmelerde ortalama yaklaşık 47 hafta boyunca 18,8 gün yüz yüze görüşme yapılmaktadır.[17] Vatandaş meclislerinde, vatandaşlar meclisin oluşturulma amacını ifade eden bir politika sorusu veya sorununa çözüm sunmak şeklindeki bir konu üzerine uzmanlar tarafından kendilerine sunulan öğretici belgeler veya sözlü sunumlarla birlikte farklı bakış açılarının değerlendirildiği bir öğrenme aşamasıyla başlamaktadırlar. Öğrenme aşamasını uzmanların görüşlerinden yararlanma ve meclis üyelerinin çeşitli katılımcı süreçler aracılığıyla diğer vatandaşlardan gelecek girdileri de dikkate alan bir danışma süreci izler. Ardından müzakere aşamasıyla süreç içerisinde toplanan veriler ve fikirler tüm seçeneklerin değerlendirileceği şekilde tartışılır. Son olarak karar alma aşamasında sonuç çıktıları üzerinde uzlaşılarak karar alınarak sonuç çıktıları kamuoyu ve hükümet yetkilileri ile paylaşılmak üzere yayınlanır. Anılan süreçler içerisinde vatandaş meclisi üyelerinin meseleyi tartışabilmelerini ve ilgili bilgilere erişimlerini temin etmek üzere dış paydaşlardan, uzmanlardan veya kolaylaştırıcılardan yararlanılmaktadır.[18] Böylece, temelde katılımcılığa ve müzakereci demokrasiye hizmet etmek üzere uygulamada farklı türden vatandaş meclisleri oluşmaktadır. Vatandaş meclisleri genellikle çoğunluk ve azınlık bakış açılarını da

[12] Oliver Escobar ve Stephen Elstub, 'Forms of Mini-publics:
An Introduction to Deliberative Innovations in Democratic Practice' (2017) New Democracy Research and Development Note, <https://newdemocracy.com.au/wp-content/uploads/2017/05/docs_researchnotes_2017_May_nDF_RN_20170508_FormsOfMiniPublics.pdf> Erişim Tarihi:24.04.2026

[13] Adolf G. Gundersen, *The Environmental Promise of Democratic Deliberation* (The University of Wisconsin Press 1995) 4.

[14] Leslie Anne Duvic-Paoli, 'Re-imagining the Making of Climate Law and Policy in Citizens' Assemblies' (2022) 11(2) Transnational Environmental Law 239.

[15] Brigitte Geissel, 'Linking Citizens' Assemblies to Policymaking: Real-Life and Visionary Connections' in Min Reuchamps, Julien Vrydagh, and Yanina Welp (edr) *De Gruyter Handbook of Citizens' Assemblies* (De Gruyter 2023) 64.

[16] Graham Smith, *Democratic Innovations Designing Institutions for Citizen Participation* (Cambridge University Press 2009) 76; OECD, Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave, (OECD Publishing 2020) 36.

[17] OECD, (n 16) 37.

[18] OECD, (n 16) 36, 37.

içerecek şekilde üzerinde üyelerin oydaştığı öneri veya öneriler almayı hedeflemektedir.[19] Bazense vatandaş meclislerinde müzakere anketleri aracılığıyla katılımcıların bireysel görüşlerindeki değişiklikleri yakalamak için müzakere öncesi ve sonrası anketler kullanarak, kolektif bir karar oluşturmak yerine, tartışılan konular hakkında bilgilendirilmiş kamuoyunun bir ifadesini ortaya koyan yaklaşımlar benimsenebilmektedir.[20]

Vatandaş meclisleri, üyelerinin rastgele örnekleme modeliyle seçildiği, her vatandaşa katılım açısından eşit fırsat sunan, bunun yanı sıra farklı sosyal ve ekonomik grupların bakış açılarının temsil edildiği, çıktıları hukuken bağlayıcılığa sahip olmasa dahi devlet tarafından benimsenerek uygulamaya konulabilen kamusal politikaları şekillendirme kapasitesini içeren müzakereci kurumlardır.[21] Dolayısıyla, fikrimizce bir vatandaş meclisi tasarlamak, bir siyasal sistem içerisinde kamusal politika üretimini destekleyen ve kamusal politikaları şekillendiren bir kurum aracılığıyla demokrasiyi yeniden tasarlamanın bir aracı olarak görülmelidir.

2. Vatandaş Meclislerinin Genel Özellikleri

Müzakereci *mini public* olarak anılan mini kamuoyu grupları siyasal iktidar tarafından kurulan gelişigüzel seçilen ve toplumda farklı özellikleri taşıyan kişileri bünyesinde barındıran ve onların bir araya gelerek kamuoyunu ilgilendiren belirli bir konu veya birtakım konular hakkında istişare ederek fikirlerini beyan ettikleri, önerilerde bulundukları ve istişare edilen bir sorun üzerine fikir teatileri gerçekleştirilerek o soruna bir çözüm bulunmaya çalışıldığı katılımcı modellerdir.[22] Vatandaş meclisleri, üç temel öğeye sahiptirler: demokratik kura *(civic lottery)*, müzakere *(deliberation)* ve politika önerileri *(policy recommendations)*.[23] Bunlar genellikle siyasal iktidarlar tarafından oluşturulurlar; tabandan gelen hareketlerle oluşturulanları nadirdir veya geçici niteliktedirler.[24] Vatandaş meclisleri, çalışmaları neticesinde siyasal iktidarların dikkate alabileceği görüş ve tavsiyeleri içerir sonuç çıktıları yani siyasi alternatifler üretirler.[25] Anılan çıktılar -ki bunlara müzakereci politikalar da denilebilir- ya hükümet tarafından benimsenerek hayata geçirilmekte ya da referanduma götürülerek kabul veya reddedilebilmektedir. Vatandaş meclislerinin çıktılarının uygulanması konusunda hukuki bağlayıcılığın bulunmayışının hükümetlerin siyasi gündemleriyle uyumlu çıktıları "seçip" uyumsuz olanları göz ardı etmeleri sonucunu doğurabileceği ifade edilmektedir.[26] Temsili demokrasilerde karar verici makamların veya hükümetlerin meclislerin çıktılarının tamamını kabul ederek hayata geçirmesi beklenmese de herhangi bir çıktıyı kabul veya ret gerekçesini açıklama ve çıktılara yönelik cevap verme yükümlülüğü bulunmaktadır.[27] Bu noktada, temsili bir demokrasi anlayışının uygulandığı bir ülkede, vatandaş meclisleri ile halkın yönetime katılması veya etki etmesi mümkündür. Vatandaş meclisleriyle temsili demokrasi anlayışının yanında öğretide yarı doğrudan veya yarı temsili demokrasi anlayışı olarak nitelendirilen, temelini doğrudan demokrasiden alan bazı unsurların sistem içerisine dahil edilmesinden ve

[19] Setälä ve Smith (n 9) 302.

[20] ibid 303.

[21] Smith (n 16) 81.

[22] Robert E. Goodin ve John S. Dryzek,'Deliberative Impacts: The Macro-Political Uptake of Mini-Publics' (2006) 34 Politics & Society 220; Duvic-Paoli (n 14) 238; Laura Devaney, Diarmuid Torney, Pat Brereton ve Martha Coleman, "Ireland's Citizens' Assembly on Climate Change: Lessons for Deliberative Public Engagement and Communication" (2020) 14(2) Environmental Communication 141; Vanessa Barbé, 'Le Rôle des Assemblées Citoyennes sur Le Climat : Les Exemples du Royaume-Uni Et de l'Irlande' in Béatrice Lapérou-Scheneider et Amanda Dubuis (edr) *La Société Civile et La Protection Juridique de l'Environnement et de la Santé* (Mare & Martin 2023) 73, 81; Dimitri Courant, 'Citizens' Assemblies for Referendums and Constitutional Reforms: Is There an « Irish Model » for Deliberative Democracy' (2021) 2 Frontiers in Political Science, 1; Marthe Fatin-Rouge Stéfanini, 'Assemblée Citoyenne et Référendum : Quelques Exemples Étrangers à Méditer' (2020) 175 Pouvoirs 80, 81.

[23] Goda Perlaviciute, 'Citizen Assemblies Should Involve Citizens as Experts on Their Own Values' (2024) 7(7) One Earth, 1228.

[24] Fatin-Rouge Stéfanini (n 22) 81.

[25] ibid 82.

[26] Lisa Van Dijk ve Jonas Lefevere, 'Can the Use of Minipublics Backfire? Examining How Policy Adoption Shapes the Effect of Minipublics on Political Support Among The General Public' (2023) 62 *European Journal of Political Research* 135; Geissel (n 15) 60; Smith (n 16) 93.

[27] OECD, (n 16) 103.

temsili demokrasinin eksikliklerinin bu açıdan tamamlanmasından söz edilir.[28] Böylece, temelde kararları alan ve yönetenler temsili demokrasi çerçevesinde seçimle gelen ve halkı temsil eden yöneticilerdir; ancak belli noktalarda iklim değişikliği ve bununla ilgili meselelerde karar alma sürecine vatandaş meclisleriyle halkın karar alma sürecine katılımının tesis edilmesi veya etki etmesi de mümkün hale getirilmektedir.

İrlanda'da oluşturulan ilk ulusal vatandaş meclisi haricinde sonradan oluşturulan diğer vatandaş meclislerine ve başka ülkelerde oluşturulan ulusal ve yerel vatandaş meclislerine bakıldığında bunların mevcut siyasal iktidar tarafından parlamentolar veya mahalli idareler tarafından oluşturulduğu, yukarıdan aşağıya katılımı gerçekleştirdiği yani kamu otoritelerinden halka doğru bir inisiyatif olduğu görülmektedir.[29] Bunlar, yasama organlarının yerine geçecek modeller olmayıp; yasama organının işlevini tamamlayıcı faaliyet gösteren modeller olarak kabul edilmektedir.[30] Vatandaş meclisleri, kendilerini meydana getiren siyasi iradeye hukuki bir sözleşme ile değil; ahlaki bir sözleşmeyle bağlıdırlar.[31] Parlamento veya mahalli idareler tarafından öngörülen bu meclislerle vatandaşların kamusal politikalara olan güvenini ve meşruiyetini artırmayı amaçlarlar.[32] Vatandaş meclisleri, kanun ve politika yapıcıları bilgilendirmeye yardımcı olmak için kullanılmaktadır; kanunu veya politikayı doğrudan etkilemeleri her zaman zorunlu değildir.[33] Anılan modeller konvansiyon, vatandaş jürileri, yurttaş veya vatandaş meclisleri gibi çeşitli isimlerle anılmakta; küresel, ulusal veya yerel düzeyde faaliyet göstermektedir. Vatandaş meclisleri, genel halk nüfusunu temsil edecek şekilde tasarlanırlar; vatandaşlar, yaş, cinsiyet, etnik köken, eğitim düzeyi veya sosyal sınıf şeklinde ortak kategorilere dayalı olarak gelişigüzel seçilirler.[34] Müzakereler gerçekleştirerek neticede birtakım kanun veya politika önerileri getirmeyi amaçlarlar. Dolayısıyla, vatandaşların büyük çoğunluğunun, anayasa hukuku veya çevre hukuku hakkında teknik anlamda çok sınırlı bilgiye sahip olduğu göz önünde tutulmalıdır.[35] Buna karşılık, vatandaşlar yaşadıkları çevrede meydana gelen veya gelecek çevresel meseleler açısından teknik bilgiye sahip olup orada yaşamayanlara kıyasla yerel ekolojik bilgilere daha fazla vâkıftırlar. Tamamen tavsiye niteliğindeki rollerine rağmen vatandaş meclislerinin karar alma süreçleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğu görülmektedir.[36] Müzakerenin daha iyi kararlar alınmasına yardımcı olacağı düşüncesine dayanan vatandaş meclisleri aracılığıyla çevresel meselelere halkın katılımı sağlanarak çözüm bulmak amaçlanmaktadır.

Vatandaş meclislerinin çevresel halk katılımını gerçekleştirmede nasıl bir etki yaratabileceği, gerçek anlamda vatandaş meclisleri aracılığıyla halkın kanun veya politika yapımı sürecine dâhil olup olmadığı, kamusal tartışmalarla halkın bilgilenip bilgilenmediği değerlendirilmek suretiyle belirlenebilmektedir.[37] İncelenecek vatandaş meclisleri, var olan anayasaları değiştirmek veya yeni baştan anayasa yapmak üzere toplanan olağanüstü geçici meclisler benzeri bir nitelik taşımaktadırlar ve önceden belirlenen süre içerisinde ilgilendikleri meseleleri müzakere ederek çözüme kavuşturmak üzere faaliyet göstermektedirler. Genellikle vatandaş meclislerinin müzakere ederek çözüme kavuşturduğu meselelerle ilgili alınan kararların hukuki bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Ancak bağlayıcı olmasa bile bu tip meclislerde alınan kararların ve

[28] Rebecca Wells, 'Citizens' Assemblies and Juries on Climate Change: Lessons from Their Use in Practice' in Candice Howarth, Matthew Lane, and Amanda Slevin (edr) *Addressing the Climate Crisis* (Palgrave Macmillan, 2022) 121.

[29] Barbé (n 22) 81, 82.

[30] Goodin ve Dryzek (n 22) 220.

[31] Duvic-Paoli (n 14) 249.

[32] Barbé (n 22) 82; Wells (n 28) 121.

[33] Duvic-Paoli (n 14) 249.

[34] Dryzek (n 3) 156.

[35] Duvic-Paoli (n 14) 260.

[36] ibid 249.

[37] Goodin ve Dryzek (n 22) 219.

politikaların uygulanmaları ihtiyari de olsa çoğu zaman hükümetleri ve kamu makamlarını alınan kararları ve politikaları uygulamaları yönünde harekete geçirici etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla çoğu zaman bunların etkileri, hukuki olmaktan ziyade siyasidir; iklim değişikliği gibi konularda müzakereleri teşvik ederler; halkın farkındalığının artmasına katkı sağlar ve katalizör görevi görerek karar alma sürecini hızlandırırlar.[38]

Son zamanlarda özellikle devletlerin iklim değişikliği kanunları ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı mücadelesine yönelik politika tasarlama ve benimsemedeki başarısızlığına karşı küresel ve ulusal düzeylerde vatandaş meclislerinin potansiyel yenilikçi bir çözüm olarak karşımıza gelmektedir.[39] Çevresel sivil toplum kuruluşları (STK'lar) iklim değişikliği ve iklim acil durumu karşısında devletleri harekete geçmeleri için vatandaş meclisleri oluşturulması gerekliliğini vurgulamaktadırlar.[40] Devletler, hepimizi olumsuz etkileyen iklim değişikliği veya diğer başkaca çevresel meseleler karşısında yürütecekleri plan veya politikalar yahut genel düzenleyici işlemlerin yapımı kapsamında müzakereci vatandaş meclisleri aracılığıyla üretilen çıktıların dikkate alınmasıyla daha iyi sonuçlar elde edeceği düşüncesinden yola çıkılarak halkın görüş ve fikirlerini almak ve halkın bakış açısı doğrultusunda politika yapım süreçlerine yön vermek istemektedirler.

B. Vatandaş Meclislerinin İklim Değişikliği Açısından İşlevleri ve Vatandaş Meclislerine Getirilen Eleştiriler

Vatandaş meclisleriyle sıradan insanların tercihlerini açıklığa kavuşturmak; kolektif kararların meşruiyetini artırmak, tartışmalı politika konularında siyasi açmazları çözmek; kamusal alanda müzakereyi teşvik etmek ve normatif olarak daha iyi demokratik kararlara imza atmak amaçlanmaktadır.[41] Özellikle siyasal kutuplaşmaların arttığı dönemlerde vatandaş meclisleri siyasal politikalar hakkında mantıklı fikir alışverişi için bir çare olarak görülmektedir.[42] Vatandaş meclisleri, sıradan insanların kapsamlı ve bilgili bir müzakere imkanına sahip olmaları durumunda kamuoyunun nasıl görünebileceğini ve belirli bir meselede nasıl bir anlayış ve kavrayışa sahip olabileceklerini göstermektedir.[43]

Vatandaş meclisi üyelerinin demokratik kura ile seçilmesi, farklı özellikleri ihtiva eden kişileri içinde barındırmasıyla halkın küçültülmüş bir örneğini temsil eder. Bu açıdan vatandaş meclislerinin temsil işlevi bulunmaktadır. İklim değişikliğiyle nasıl mücadele edileceğine ilişkin oluşturulan bir vatandaş meclisinde, meclis üyeleri seçilirken temsil işlevini yerine getirmek açısından iklim değişikliğine bakış açıları farklı olan bireyleri, örneğin iklim değişikliğine duyarlı olan, olmayan veya farklı duyarlılık seviyelerinde olan bireyleri, aynı çatı altında buluşturma amacı güdülmektedir. Ayrıca, iklim değişikliğinden diğerlerine nazaran daha fazla olumsuz etkilenen savunmasız kişi grupları olarak nitelendirilen kadınlar, çocuklar, gençler, yaşlıların temsil edilmesi gözetilmektedir.

Vatandaş meclislerinin müzakere etme ve neticede müzakere edilen soruna çözüm bulmanın yanında müzakere edilecek sorunun ne olduğu hakkında vatandaşları eğitici ve öğretici işlevi bulunmaktadır. Eğitici işlevi sayesinde, meclis üyeleri arasında ve meclis üyelerinin normal yaşantıları içinde öğrendikleri çevresel bilgiyi çevreleri ile paylaşmaları çevresel bilginin yayılmasını sağlar. Diğer yandan vatandaş meclisi üyesi olmayan halkın vatandaş meclisinde meclis üyelerine sunulan bilimsel ve teknik çevresel bilgilerden ve

[38] Barbé (n 22) 81.

[39] Duvic-Paoli (n 14) 235, 239.

[40] Devaney, Torney, Brereton ve Coleman (n 22) 141.

[41] Lucy J. Parry ve Selen A. Ercan, 'In the Eyes of Beholders: Rethinking the Impact of Deliberative Mini-Publics' in Vincent Jacquet, Matt Ryan, Ramon van der Does (edr) *The Impacts of Democratic Innovations* (European Consortium for Political Research Press 2023) 117; Wells (n 28) 120, 121.

[42] André Bächtiger ve Saskia Goldberg, 'Towards a More Robust, But Limited and Contingent, Defence of the Political Uses of Deliberative Minipublics' (2020) 16(2) Journal of Deliberative Democracy, 34.

[43] Dryzek (n 3) 176.

vatandaş meclisinin çalışmalarından haberdar olmaları halkın çevresel bilgiyi edinmesini sağlayacaktır. Uygulamada var olan vatandaş meclislerinin faaliyetlerine bakıldığında, müzakere aşamasından önce vatandaş meclisinde müzakere edilecek meseleye dair meclis üyelerini bilgilendirici bir aşama mutlaka vardır. Bu bilgilenme aşaması anlamlı ve bilgili müzakereyi destekler; sonrasında gelişigüzel belirlenen meclis üyeleri belirlenen sorun üzerine müzakere etmeye başlarlar ve neticede sonuç çıktısı üremeyi hedeflerler.

İklim değişikliğiyle mücadele ve iklim değişikliğinin zararlı etkilerine dair meclis üyesi olanlar veya halk içerisindeki sıradan vatandaşlar temel ve güncel bilim ışığında var olan bilgilere vâkıf olmayabilirler; bu konuda yanlış birtakım kanılara sahip olabilirler. Kamusal makamların iklim değişikliğiyle mücadele adına uyguladığı politikalardan veya Dünya'da iklim değişikliğiyle mücadele etmek için diğer ülkelerin faydalı uygulamalarından haberdar olmayabilirler. İklim değişikliğinin yaşamımızı ne ölçüde olumsuz etkilediğini ve yakın gelecekte etkileyeceğini idrak edememiş olabilirler. Çevresel konularda siyasi müzakereye katılma fırsatı verildiğinde vatandaşlar o konuyu öğrenirler.[44] Dolayısıyla, vatandaş meclisi aracılığıyla meclis üyelerinin müzakere öncesinde uzmanlar tarafından doğrudan bilgilendirilmeleriyle en doğru bilimsel verilere ulaşabilmeleri ve farkındalık geliştirmeleri mümkün olmaktadır. Vatandaş meclisinin yürüttüğü çalışmaların basın yoluyla kamuoyuyla paylaşılmasıyla da halkın bu konuda bilgilenmesi ve farkındalık geliştirmesine katkı sağlayacaktır.

Vatandaş meclislerinin iklim değişikliğinin zararlı etkilerini önlemek konusunda müzakere işlevi de bulunmaktadır. Meclis üyeleri, vatandaş meclisinde müzakere ederek iklim değişikliğine dair ön yargılarından, sahip oldukları dogmatik düşüncelerden kaçınarak bilimsel veriler ışığında ve diğer meclis üyeleriyle müzakere ettikçe savundukları fikirleri değiştirebilmektedirler.[45] Vatandaş meclisleri aracılığıyla meclis üyeleri, ortaklaşa müzakere ederek değer yargılarını ve konuya dair edindikleri bilgileri harmanlayarak bunlar üzerine düşünürler, tartışırlar ve savundukları görüşleri gerekçelendirirler. Böylece, farklı düşüncelerin karşı karşıya gelmesiyle farklı görüşlere de açık hale gelirler. Araştırmalar, vatandaş meclisleri kapsamında meclis üyelerinin kendilerine fırsat verildiğinde iyi birer müzakereci olabileceği yönündedir.[46] İklim değişikliğinin zararlı etkilerini önlemek konusunda uygulanacak politikalar açısından tek bir çözüm yolu veya doğru yoktur. Alınacak tedbirler ve uygulanacak politikalar açısından farklı çözümler meclis üyelerinin müzakereleriyle görünür hale gelebilir. Bu açıdan, vatandaş meclisleri aracılığıyla ortaklaşa müzakerenin daha iyi sonuçlara ve politika uygulamalarına kapı araladığı fikri öğretide savunulmaktadır.[47] Vatandaş meclislerinin, iklim değişikliği ve bundan kaynaklanan çeşitli sorunlar hakkında kapsamlı tartışmalar sağlayarak politika üretimi anlamında çıktı sunmaları dolayısıyla karar alma süreçlerini geliştirebilecekleri ifade edilmektedir.[48]

Vatandaş meclisleri, bilimsel verilere ve kanıtlara göre hareket edemeyen, iklim kanunları üreten, yetersiz bir yasama sürecine bir yanıt olarak sunulması açısından alternatif bir politika üretme işlevine sahiptir. İklim değişikliğine dair politikalar ve iklim değişikliği kanunları görece büyük sosyo-politik güce sahip aktörleri destekleyen çok paydaşlı bir süreç içerisinde oluşturulmaktadır.[49] İklim kanunlarının yapımı aşamasında çoğu zaman ticari menfaatler baskın gelebilmekte; vatandaşların sesleri, deneyimleri ve görüşleri yeterince dikkate alınmamaktadır. Böylece vatandaş meclislerini tasarlayan siyasal iktidar ve diğer yetkili kamusal kuruluşlar, müzakereyi iklim krizine karşı olumlu bir çözüm olarak sunmaktadır. Vatandaş meclislerinin

[44] Gundersen (n 13) 5.

[45] Smith (n 16) 95.

[46] Dryzek (n 3) 158.

[47] Duvic-Paoli (n 14) 238; Smith (n 16) 94.

[48] Lorenzoni, Jordan, Sullivan-Thomsett ve Geese (n 9) 1547.

[49] Duvic-Paoli (n 14) 240.

lehine olan temel iddia, vatandaşların yaşamlarını ve geleceklerini önemli ölçüde şekillendirecek iklim politikaları ve mevzuatının oluşturulmasında daha fazla yer almaları gerektiği fikridir.[50]

Vatandaş meclisleri iklim değişikliğiyle mücadelede uygulanması planlanan kamusal politikaları meşrulaştırma işlevine sahiptir. Diğer yandan, uygulanması istenen politikanın halk tarafından kabul edilebilirliğini ölçmek için de vatandaş meclisleri oluşturulabilmektedir.[51] Vatandaş meclisleri aracılığıyla müzakere edilerek ortaya konulan sonuç önerileri, kamusal makamlar tarafından hayata geçirilirken, uygulanan politikanın dayanağı halk içerisinden rastgele seçilen vatandaş meclisi üyelerinin görüşlerinin bir nevi onaylanması olarak görülerek meşruiyeti artıracağı düşüncesindeyiz. Ancak öğretide vatandaş meclisleri aracılığıyla oluşturulan önerilerin karar alma sürecinde kullanılmasının meşruiyeti artırmasından ziyade azaltacağı da savunulmaktadır.[52] Lafont'a göre, vatandaş meclislerinin kamu politikasının şekillendirilmesinde yaygın kullanımları, şekillendirmenin yalnızca dolaylı olması, yani vatandaş meclisi üyelerinin önerilerinin geniş kamu alanında daha fazla müzakere için benimsenmesine dayanması durumunda gereksiz bir kısayol *(shortcut)* olacaktır. Vatandaş meclislerinin müzakereci demokrasi açısından vazgeçilemez olduğunun savunulması, rastgele seçilmiş birkaç vatandaşın müzakerelerine halkın körü körüne itaat etmelerini istenmesidir.[53] Lafont'un meşrulaştırma işlevi açısından vatandaş meclislerine getirdiği eleştiriye bir çözüm olarak, öğretide vatandaş meclisleri aracılığıyla üretilen sonuç çıktılarının referanduma bağlanması önerilmektedir.[54] Vatandaş meclislerinin kabul ettiği sonuç önerileri referandum aracılığıyla halkın onayına sunulabilir. Böylece, halk iklim değişikliğiyle mücadelede, vatandaş meclisleri aracılığıyla oluşturulan sonuç çıktılarının kamusal politikalara dönüştürülerek uygulamaya konulup konulmayacağına karar verebilir. Referandum sonrasındaysa, kamusal makamlar da gösterilen halk rızasına uygun politikalar yürütebilir.

Diğer yandan, vatandaş meclisleri, öğretide sembolik ve anlamlı sonuçlar üretmeyen göstermelik prosedürler olarak da görülebilmektedir. Bu görüşü savunanlara göre, belirli bir meselenin çözümü için vatandaş meclisini kullanmak tamamen göstermelik ve sembolik bir prosedür olup, siyasi açmazları çözücü bir işlevi yerine getirmez.[55] Örneğin, Birleşik Krallık'ta yürütülen vatandaş meclisi uygulamasında meclise sunulan mesele, önceden belirlenmiş politika seçeneklerine dayanmaktaydı; bu da vatandaşların süreci şekillendiremedikleri veya kendi görüşlerini ortaya koyamadıkları, bunun yerine hükümet tarafından zaten hazırlanmış olanlar bazı kamusal politikalarla sınırlı bir faaliyet göstermeleri anlamına gelmekteydi.[56] Bu açıdan, vatandaş meclisi prosedürünün sembolik bir anlam taşıdığı yönünde öğretide eleştiriler bulunmaktadır. Vatandaş meclislerinin oluşturacağı önerilerin politika yapmakla yetkili kişi veya organlarla uyumlu olduğu sürece kamusal politikaları şekillendirmekte etkili ve sürekli olacakları eleştirisi de getirilmektedir. Böylece, vatandaş meclisinin önerileri uygulansa bile bu gerçek anlamda kamusal politikayı vatandaş meclisinin kendi istediği yönde şekillendirmesi anlamına gelmeyip; bu öneriler olmasa bile zaten yürürlüğe konulacak kamusal politikalar olmaktadır.[57]

Bunun yanı sıra, vatandaş meclislerinin kötüye kullanılarak yatıştırmak veya eleştirel sesleri bastırmak

[50] ibid 240.

[51] Dryzek (n 3) 169.

[52] Cristina Lafont 'Deliberation, Participation, and Democratic Legitimacy: Should Deliberative Mini-publics Shape Public Policy?' (2015) 23(1) The Journal of Political Philosophy, 41.

[53] Lafont (n 52) 42,48.

[54] Geissel (n 15) 62.

[55] ibid 59.

[56] Wells (n 28) 124.

[57] Adrián Galván Labrador ve Christos Zografos, 'Empowerment And Disempowerment in Climate Assemblies: The French Citizens' Convention On Climate' (2023) 34 Environmental Policy and Governance, 416.

için uygulanan sembolik meclisler olarak tasarlandığı ifade edilmektedir.[58] Bu görüş temelde vatandaş meclislerine getirilmiş bir eleştiri olsa da bu eleştiriye bir nebze olumlu yönden yaklaşan yazarlar da vardır. Bächtiger ve Goldberg, vatandaş meclislerinin sonuç önerilerinin, gerekçeler biçiminde kamusal söyleme büyük katkıda bulunacağını veya onu şekillendireceğini düşünmemekle bazı vatandaşlara öneriler biçiminde yüksek kaliteli ve güvenilir işaretler sunabileceğini ve kamuoyunu yönledirebileceğini belirtmektedirler. Ayrıca, demokratik bir sistemin duyarlılığına bağlı olarak, vatandaş meclislerinin sonuç önerilerinin halkın görüş oluşturması için her zaman gerekli olmayabileceğini de savunmaktadırlar.[59]

C. İklim Değişikliğine Odaklanan Vatandaş Meclisleri

İklim vatandaş meclisleri, vatandaş meclislerinin iklim değişikliği ve ilgili konulara odaklanan özel türleridir.[60] İklim vatandaş meclisleri ulus ötesi, ulusal veya yerel düzeyde tasarlanabilmektedirler. Çalışmamız ulusal iklim vatandaş meclislerini ele aldığından, ulus ötesi ve yerel iklim vatandaş meclisleri sadece bu başlıkta zikredilecek, bunların işleyişleri ve çalışmaları incelenmeyecektir. Yalnızca, Türk hukukunda vatandaş meclislerinin oluşumu, görev ve yetki alanlarına dair yapılacak değerlendirmelerde, Türkiye'de bu çalışmanın yazıldığı esnada yerel iklim vatandaş meclisi bulunduğu için, İzmir İklim İçin Yurttaş Meclisine yer verilecektir.

Ulus ötesi iklim vatandaş meclisinin tek örneği, 2025 yılında Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Birliği üye ülkelerini kapsayan Tozlaştırıcılar Üzerine Gençlik Vatandaş Meclisidir. *(Young Citizens Assembly on Pollinators)* Anılan ulus ötesi vatandaş meclisi, ilk bakışta biyoçeşitliliğe odaklanmış görünse de biyoçeşitliliği korumak ve sürdürmek, iklim değişikliği ile doğrudan bağlantılıdır. Tozlaştırıcılar Üzerine Gençlik Vatandaş Meclisinde, altı ay boyunca, 18-29 yaşları arasında rastgele seçilen 100 Avrupa Birliği vatandaşı, biyoçeşitlilik krizinin temel sorunlarından biri olan yabani tozlayıcı böceklerin azalması konusunu müzakere etmiştir. Meclis üyeleri Brüksel'de üç kez yüz yüze ve birkaç kez de çevrimiçi olarak bir araya gelmiş; bu süre boyunca uzmanlardan bilgi edinerek, paydaşlar ve politika yapıcılarla çözüm önerilerini müzakere ederek çözümlerin uygulanmasına yönelik somut eylemler üzerinde görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Neticede, vatandaş meclisi pestisit kullanımı, tarım, arazi kullanımı ve habitatların korunmasını hedefleyen sonuç önerileri sunulmuştur.[61]

Yerel vatandaş meclisleri başta iklim değişikliği olmak üzere çevresel meselelerde yerel yönetimlerin öncülüğünde gerçekleştirilen mini bir kamuoyu olan meclis üyelerinin yerel halkı veya genel olarak halkı temsil ettiği müzakereye dayanan modelleridir. Yerel vatandaş meclisleri, günümüzde belediyeler veya çeşitli bölgesel yönetimler gibi yerel yönetimlerin gözetiminde o yerde yaşayan halkın katılımıyla oluşturulmaktadırlar. Kamu makamları tarafından oluşturulan ulusal ve yerel vatandaş meclisleri spesifik bir çevresel meseleden ziyade iklim değişikliği meselesine ilişkin olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün dünyada iklim değişikliği meselesini müzakere eden fazlaca vatandaş meclisi bulunmaktadır. Bunlardan iklim değişikliği ile ilgili olanlara Japonya'da Musashino Şehri İklim Meclisi *(Climate Assembly Musashino City),* Kawasaki İklim Vatandaşları Meclisi *(Climate Citizens' Assembly Kawasaki)*, Sapporo İklim Meclisi *(Climate Assembly Sapporo)*, Fransa'da Paris İklim Meclisi *(Assemblée Citoyenne de Paris)* ve Grenoble yerel yönetimi öncülüğünde İklim İçin Büyükşehir Vatandaş Konvansiyonu *(La Convention Citoyenne Metropolitaine pour Le Climat)*, Berlin İklim Vatandaşlar Meclisi *(The Citizens' Assembly),* Lizbon İklim Meclisi *(Lisbon Climate Assembly)* ve

[58] Geissel (n 15) 60.

[59] Bächtiger ve Goldberg (n 42) 34.

[60] Lorenzoni, Jordan, Sullivan-Thomsett ve Geese (n 9) 1547.

[61] Young Citizens Assembly on Pollinators, <https://citizens.ec.europa.eu/young-citizens-assembly-pollinators_en> Erişim Tarihi: 09.05.2026.

Washington Vatandaşlar İklim Meclisi *(Citizens' Climate Assembly Washington)* örnek olarak gösterilebilir.[62]

Türkiye'de ise ilk yerel iklim vatandaş meclisi 2025 yılında İzmir'de kurulmuştur.[63] İzmir İklim İçin Yurttaş Meclisi, orman yangınları, kuraklık artışı ve deniz suyunun ısınması şeklindeki iklim değişikliğinin etkilerini azaltma amacı çerçevesinde 15 aylık sürede yapılan oturumlar sonucunda oluşturulan öneriler İzmir Büyükşehir Belediyesi Sürdürülebilir Enerji ve İklim Eylem Planına dâhil edilmiştir.[64] Ülkemizde ilk kez yerel iklim vatandaş meclisinin örneği olan meclis çalışmalarını tamamlamıştır. İzmir İklim İçin Yurttaş Meclisinin çalışmalarını tamamlaması akabinde İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclisi, 12 Ocak 2026 tarihinde "*Su yönetimi, tarım ve gıda, turizm, sürdürülebilir ulaşım, enerji verimliliği, kıyı alanlarının kullanımı, sağlık, eğitim kültür ve sanat gibi konu başlıklarında, kentsel sorun alanlarında yurttaşların bakış açısını ortaya koyacak çalışmalar yapmak üzere, dünyadaki örneklerine uygun biçimde literatürde Citizen Assembly olarak geçen Yurttaş Meclislerinin kurulması ve kurulacak meclislere ait yönergelerin ilgili birimler tarafından hazırlanması, gerekli iş ve işlemlerin yürütülmesinin görüşülmesi*" şeklindeki önerge belediye meclisince kabul edilmiştir.[65] Anılan belediye meclis kararıyla, İzmir Büyükşehir Belediyesi çatısı altında, çevresel meselelerde vatandaş meclislerinin oluşturulmasının önü açılmıştır. Bilahare, İzmir Büyükşehir Belediyesi ve İzmir Planlama Ajansı iş birliğiyle yerel düzeydeki kamusal politikaların oluşturulması kapsamında İzmir Yurttaş Meclisi isimli yeni bir vatandaş meclisi oluşturulmuştur.[66] İzmir Yurttaş Meclisi, doğrudan iklim vatandaş meclisi olmasa bile, yerel düzeyde İzmir şehrinin çevresel meseleleri bağlamında iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında değerlendirilecek meseleleri de müzakere etme yetkisini haiz bir meclis olarak kurulmuştur. Çalışmamız, ulusal iklim vatandaş meclislerini ele aldığı için yerel iklim vatandaş meclislerine dair bu açıklamalarla yetinilmiştir.[67]

İklim Meclisleri hakkında Bilgi Ağı *(Knowledge Network on Climate Assemblies (KNOCA))* kuruluşu tarafından hazırlanan haritaya göre, dünyada yerel ve ulusal iklim değişikliği vatandaş meclisleri daha ziyade Avrupa kıtasında faaliyet göstermektedir. İklim vatandaş meclisi olmayan ancak çevresel meselelerde çalışmalar yürüten vatandaş meclislerine Brezilya'da Amazon Havzasında Çevresel Su Hizmetlerinin Ücretlendirilmesi Konusunda Vatandaşlar Meclisi *(Citizens' Assembly on Remuneration for Environmental Water Services in Amazonia)*, Arjantin'de Yerli Halklar Danışma ve Katılımcı Konsey *(The Indigenous Peoples' Advisory and Participatory Council)* örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca kamu makamları tarafından oluşturulmayıp, çevresel STK'lar veya bağımsız veya tarafsız araştırma kuruluşları öncülüğünde gerçekleştirilen iklim değişikliği dışında farklı çevresel meselelerin müzakere edildiği vatandaş meclisleri de bulunmaktadır. Buna örnek olarak Yeni Zelanda'da Su Kaynaklarının Kullanımına İlişkin Vatandaş Meclisi *(Watercare Citizens' Assembly)*, Arjantin'de Su İçin Halk Meclisleri *(Peoples' Assemblies for Water)* gösterilebilir.

Dünyada çok sayıda yerel vatandaş meclisi bulunmaktadır. Sadece Birleşik Krallık'ta 14 tane iklim vatandaş meclisi bulunmakta ve vatandaş meclisi modelleri git gide artma eğilimi göstermektedir.[68] Yerel vatandaş meclisleri aracılığıyla halkın çevresel meselelere katılması yerel ölçekte bir yerde yaşayan halkın

[62] Dünya çapında ilgili yerel ve ulusal iklim vatandaş meclislerinin tümü hakkında bilgi edinmek için Bkz. Knowledge Network on Climate Assemblies (KNOCA) <https://www.knoca.eu> Erişim Tarihi: 29.01.2026.

[63] Merve Alçık Engürülü, İklim Değişikliğiyle Mücadelede Vatandaş Meclislerinin Hukuki Statüsü ve Türk Hukukundaki Yeri' in Ebru Demir ve Elif Naz Němec (edr) *İklim Değişikliği Uluslararası, Bölgesel ve Ulusal Ölçekte Hukuki Gelişmeler* (Yetkin Yayınları 2026) 300.

[64] İzmir İklim İçin Yurttaş Meclisi, <https://www.yuva.org.tr/ne-yapiyoruz/izmir-iklim-icin-yurttas-meclisi/>, Erişim Tarihi:29.01.2026.

[65] T.C. İzmir Büyükşehir Belediyesi, 97509404.105.04.44 numaralı, 12.01.2026 tarihli meclis kararı, <https://www.izmir.bel.tr/IBB-IZMIRBB-C1/Paylasim/MeclisKararOzetleri/03022026_082446_04.44%20-%20OÇK%20-.pdf> Erişim Tarihi:09.05.2026

[66] İzmir Yurttaş Meclisi, <https://izmiryurttasmeclisi.izmir.bel.tr> Erişim Tarihi:09.05.2026

[67] Türk hukuku kapsamında yerel düzeyde iklim değişikliğine odaklanan vatandaş meclislerinin hukuksal dayanağı ve İzmir İklim İçin Yurttaş Meclisi'nin işleyişi için Bkz. Alçık Engürülü (n 50) 300 ve devamı.

[68] Martin King ve Rob Wilson, 'Local Government and Democratic Innovations: Reflections on The Case of Citizen Assemblies on Climate Change' (2023) 43(1) Public Money & Management, 73; Barbé (n 22) 75, 77.

özellikle o yere özgü çevresel sorunlar veya küresel iklim değişikliğinin onların yaşadığı yerdeki olumsuz etkileri bağlamında orada yaşayan halkı süreç içerisinde bilgilendirmeye yönelik işlevi açısından ulusal meclislere nazaran daha etkili olacaktır. İnsanlar her şeyden önce yaşadıkları çevreye ilişkin sorunlara onları bizzat doğrudan etkilemesi sebebiyle daha duyarlıdır. Yerel vatandaş meclisleri ile sorunların ulusal politikalardan daha uygun yerel eylemlerle çözülebilmesi fırsatını sunmaktadır. Ayrıca demokratik katılım yerel mahalli idareler düzeyinde daha aktif ve vatandaşlar somut adımlarla daha ilgilidirler.[69] İklim değişikliğinin olumsuz etkileri için aynı şeyi söylemek mümkün olmayacaksa da yerel vatandaş meclisleri aracılığıyla belirli bir yerdeki çevresel meselenin veya sorunun halkın çevresel katılımıyla çözülme ihtimali daha fazla olduğu kabul edilmelidir. Belirli bir yerde bulunan halk, o yerin çevresel sorununu daha iyi bilmekte ve müzakere ederek ve yerel yönetimlerin desteğini de alarak halk katılımını gerçekleştirmek suretiyle o yerdeki çevresel sorunlara yönelik daha fazla çözüm üretme kapasitesine sahiptir. Bölgesel veya yerel çevresel meseleler söz konusu olduğunda yerel vatandaş meclisleri, müzakere becerisinin geliştirilmesi ve farklı fikirlerin bir araya gelerek bir soruna çözüm üretilmesi açısından faydalı olacaktır.

Özellikle ulusal ve yerel vatandaş meclislerinin Dünya üzerinde çok fazla sayıda örneği bulunmakta olup; bunların işleyişleri birbirine benzemektedir. Bu konuda, iklim meclislerinin tasarımı ve uygulanması konusunda en iyi uygulamaların paylaşılmasına yönelik Avrupa ağı olan KNOCA'nın topladığı verilerden faydalanacak olursak, şunlar söylenebilir: yalnızca Avrupa ülkelerinde iklim değişikliğine odaklanan ulusal vatandaş meclislerinin sayısı bu çalışmanın yapıldığı esnada 21 tanedir.[70] Bu meclislerden 6 tanesi 2024-2026 yılları arasında kurulmuştur.[71] 2024-2026 yılları arasında 6 tane ulusal iklim vatandaş meclisinin kurulması, bu meclislerin geçmiş yıllara nazaran artan bir oranda hayata geçirildiğini göstermektedir. 2025 yılı öncesinde ulusal vatandaş meclisleri yalnızca Avrupa kıtasındaki ülkelerde var iken, 2025 yılı itibarıyla Kanada'da da iklim değişikliği ile ilgili bir vatandaş meclisinin oluşturulması, iklim değişikliğine odaklanan vatandaş meclisleri uygulamasının Avrupa kıtası dışına da yayıldığını göstermektedir. Avrupa kıtası dışında sadece Kanada'da iklim değişikliği meselesine özgülenmiş ulusal vatandaş meclisi bulunmaktadır.[72] İklim değişikliğinin haricinde, başkaca çevresel meselelerle ilgilenen federe devlet düzeyinde vatandaş meclisleri de bulunmaktadır.[73]

Çevresel meselelerde ulusal vatandaş meclislerinin yanı sıra yerel düzeyde oluşturulan vatandaş meclisleri de bulunmakta olup bunların örnekleri ve sayısı ise ulusal vatandaş meclislerinin sayısını da aşmaktadır. Özellikle iklim değişikliği küresel sorununu ele alan hem ulusal hem de yerel vatandaş meclisleri günümüzde

[69] Barbé (n 22) 79.

[70] İklim Meclisleri hakkında Bilgi Ağı tarafından derlenen Avrupa'daki Ulusal İklim Değişikliği Vatandaş Meclisleri şöyle listelenmektedir: İsveç İklim Üzerine Vatandaşlar Meclisi *(Swedish Citizens' Assembly on Climate),* İrlanda Vatandaşlar Meclisi *(Ireland's Citizens' Assembly),* İrlanda Biyoçeşitlilik Kaybı Hakkında Vatandaş Meclisi *(Ireland's Citizens Assembly on Biodiversity Loss),* Belçika Yurttaş Meclisi *(Belgium's Citizens' Agora),* Fransa İklim İçin Vatandaşlar Konvansiyonu *(Convention Citoyenne pour le Climat),* İskoçya İklim Meclisi *(Scotland's Citizens' Assembly)*, Finlandiya İklim Eylemleri Üzerine Vatandaş Jürisi *(Finland's Citizens' Jury on Climate Actions),* Jersey İklim Değişikliği Üzerine Vatandaşlar Meclisi *(Jersey's Citizens' Assembly on Climate Change),* Avusturya Vatandaşlar İklim Meclisi *(Austria's Citizens' Climate Assembly),* Avusturya Gençlik Meclisi *(Austria: Youth Council),* Enerji Yoksulluğu Üzerine Polonyalı Vatandaşlar Meclisi *(Polish Citizens' Assembly on Energy Poverty),* Birleşik Krallık İklim Meclisi *(Climate Assembly UK),* Birleşik Krallık Doğa İçin Halk Meclisi *(People's Assembly for Nature UK),* Danimarka İklim Meclisi *(Denmark's Climate Assembly),* İspanya İklim İçin Vatandaşlar Meclisi *(Spain's Citizens' Assembly for the Climate),* Lükemburg Vatandaşlar İklim Meclisi *(Luxembourg's Citizens' Climate Council (Klima-Biergerrot)),* Norveç Sürdürülebilir Tüketim İçin Vatandaş Meclisi *(Norway''s Citizen's Assembly on Sustainable Consumption),* Norveç Gelecek Paneli *(Norway's Future Panel)*, Almanya İklim Üzerine Vatandaşlar Meclisi *(Germany's Citizens' Assembly on Climate),* Kanada Gençlik İklim Meclisi *(The Canadian Youth Climate Assembly)* ve Hollanda İklim İçin Vatandaşlar Meclisi *(The Netherlands' Citizens' Assembly on Climate).* (KNOCA, <https://www.knoca.eu/climate-assemblies#Summaries-of-national-climate-assemblies>, Erişim Tarihi: 29.01.2026.)

[71] 2024 ve 2025 yıllarında kurulan ulusal düzeydeki iklim değişikliği vatandaş meclisleri şunlardır: Kanada İklim Gençlik Meclisi, Avusturya Gençlik Meclisi, Norveç Sürdürülebilir Tüketim İçin Vatandaş Meclisi, Norveç Gelecek Paneli, Hollanda İklim İçin Vatandaşlar Meclisi, İsveç İklim Üzerine Vatandaşlar Meclisi.

[72] Kanada Gençlik İklim Meclisi, KNOCA, <https://www.knoca.eu>, Erişim Tarihi:29.01.2026.

[73] Federe düzeyde arazi yönetimi için finansmanların İskoçya'nın doğal çevresinin iyileştirilmesine yardımcı olmak için nasıl tasarlanması gerektiğini müzakere etmek üzere İskoçya Parlamentosunun Arazi Yönetimi ve Doğal Çevre Vatandaş Jürisi *(Scottish Parliament's Citizens' Jury on Land Management and the Natural Environment)* örnek gösterilebilir.

git gide artarak uygulanan bir fenomendir. Her bir yerel vatandaşlar meclisini çevresel halk katılımı modeli olarak irdelemek ve bunların kamusal politika üretme gücünü değerlendirmek çalışmamızın kapsamını aşacaktır. Dolayısıyla çalışmamızda yalnızca ulusal düzeyde tasarlanan ve iklim değişikliğine odaklanan vatandaş meclislerinden İVM ile Fransa Konvansiyonu ele alınacaktır. Bunlar müzakereci demokrasi uygulaması olarak iklim değişikliğine dair çalışmalarını tamamlamış meclislerdir. İncelenen vatandaş meclislerinin kamusal politika üretme güçlerinin değerlendirilmesi açısından çalışmalarını tamamlamış ve çıktı üretmiş olmaları beklenmektedir. Karşılaştırma yapmak ve farklı niteliklere sahip olmaları açısından dikkate değerdir.

İVM, bir vatandaş meclisi olarak ilk kez iklim değişikliği sorununun üzerine eğilen ve müzakere eden meclistir. Fransa Konvansiyonuysa, Fransız hükümetinin uyguladığı politikalara tepki olarak ortaya çıkan sarı yelekliler olarak anılan protestolar sonrasında hükümetin müzakereci demokrasi kapsamında tasarlayarak oluşturduğu bir meclis olup, faaliyet gösterdiği süre ve meclisin işleyişi için aktarılan parasal kaynak açısından öğretide en büyük ölçekli vatandaş meclisi deneyi olarak ifade edilmektedir.[74] Anılan özellikleri sebebiyle iki vatandaş meclisi çalışmamızın inceleme konusunu oluşturmaktadırlar.

Çalışmamız, bu iki vatandaş meclisinin iklim değişikliği sorununa yönelik ürettikleri çıktıların kamusal politika üretme gücüne ne derecede sahip olup olmadığını değerlendirmektedir. İki vatandaş meclisi örneği üzerinden iklim değişikliğine odaklanan veya odaklanan vatandaş meclislerinin kamusal politika üretme güçlerinin zayıf olup olmadığı, bu meclislerin salt bir danışma organı gibi nitelendirilip nitelendirilmediği ele alınacaktır. Bu kapsamda, iki vatandaş meclisinin gerçek anlamda kamusal politikaları şekillendirme güçlerinin olup olmadığı tartışılacaktır.

III. Ulusal Düzeyde İklim Değişikliğine Odaklanan Vatandaş Meclisleri Örnekleri

A. İrlanda Vatandaşlar Meclisi

İrlanda Vatandaşlar Meclisi *(Irish Citizens' Assembly)* ulusal öneme sahip konuları müzakere etmek üzere "Paylaştığımız Gelecek" başlıklı hükümet programı uyarınca oluşturulan ulusal vatandaş meclisi olup ilk kez iklim değişikliğini müzakere etmesi ve sonucunda birtakım önerilerin oluşturulması sebebiyle dikkate değerdir. İVM'nin kuruluşu, Temmuz 2016'da iki kanatlı bir yasama organı olan İrlanda parlamentosunun diğer adıyla *Oireachtas*'ın iki kanadı tarafından kabul edilen bir kararla onaylanmıştır.[75] Bu kararla İrlanda parlamentosu, İVM'ye devlet, İrlanda'yı iklim değişikliğiyle mücadelede nasıl lider hale getirebilir? sorusuna cevap aramak ve görüşmeler yapmak ve uygun gördüğü tavsiyelerde bulunmak ve parlamentonun iki kanadına da rapor vermek üzere yetkilendirmiştir.

Ancak İVM, sadece iklim değişikliği meselesini müzakere etmek üzere tasarlanmış bir meclis olmayıp; İVM'nin 2016-2018 tarihleri arasındaki döneminde, iklim değişikliği ile yaşlı nüfusun artışı ile karşılaşılabilecek zorlukların nasıl aşılabileceği, referandumların yapılma şekli, sabit süreli parlamentolar *(fixed-term parliaments)* ve İrlanda Anayasasının sekizinci değişikliği olan kürtaj yasağı konuları İVM'de müzakereye

[74] Louis-Gaëtan Giraudet, Bénédicte Apouey, Hazem Arab, Simon Baeckelandt, Philippe Bégout, Nicholas Berghmans, Natalie Blanc, Jean-Yves Boulin, Eric Buge, Dimitri Courant, Amy Dahan, Adrien Fabre, Jean-Michel Fourniau, Maxime Gaborit, Laurance Granchamp, Hélène Guillemot, Laurent Jeanpierre, Hélène Landemore, Jean-François Laslier, Antoin Macé, Claire Mellier, Sylvain Mounier, Théophile Pénigaud, Ana Póvoas, Christiane Rafidinarivo, Bernard Reber, Romane Rozencwajg, Philippe Stamenkovic, Selma Tilikete and Solène Tournus, ' "Co-construction" in Deliberative Democracy: Lessons from the French Citizens' Convention for Climate' (2022) 9(1) Humanities & Social Sciences Communications 1.

[75] The Citizens' Assembly, 'Third Report and Recommendations of the Citizens' Assembly How The State Can Make Ireland a Leader in Tackling Climate Change' 18 April 2018, <https://citizensassembly.ie/wp-content/uploads/2023/02/ThirdReportClimate-Change-Report-Final.pdf> Erişim Tarihi:09.02.2026, Appendix A Resolution of Dáil Éireann approving establishment of the Citizens' Assembly.

açılmıştır.[76] İrlanda devleti, İVM'nin önerilerini uygulamakla yükümlü olmamasına rağmen bu önerilere cevap vermeyi taahhüt etmiştir.[77]İVM'nin amacı, halkın bir kesiminin uzmanlardan ve STK'lardan gelen sunumları dinlemesini ve müzakerelere katılmasını sağlamak ve ardından devlete mevcut seçenekler hakkında önerilerde bulunmak olarak belirlenmiştir.[78]

İrlanda Çevre Koruma Ajansı *(Environmental Protection Agency)* tarafından hazırlanan rapor uyarınca, İVM'de müzakere edilen konulardan İrlanda devletinin iklim değişikliği ile mücadelede nasıl öncü konuma getirilebileceği hususunda 1185 görüş bildirilmiş; bu görüş başvuruları neticesinde 13 öneriye ek 4 yardımcı öneri sonuç çıktısı olarak yüksek oranda evet oylarıyla belirlenmiş; bu öneriler ise hükümet tarafından bir rapor ile özel bir meclis komitesi tarafından değerlendirilmiştir. Rapora göre İVM'de müzakere edilen konulardan en çok ilgi gören konu kürtaj yasağının ardından iklim değişikliği karşısında devletin neler yapacağı konusu olmuştur. Ayrıca, iklim değişikliği meselesi başlangıçta İVM'nin müzakere edeceği meseleler arasında en son ele alınacak şekilde planlanmış; ancak meclis üyelerinin konuya ilgisi neticesinde müzakere edilecek mesele öne çekilmiş ve müzakereye üyeler planlanandan daha fazla vakit ayırmışlardır.[79]

1. İrlanda Vatandaşlar Meclisinin Tasarımı, İşleyişi ve Çalışmaları

İVM, belirli bir konuyu müzakere etmek üzere halk arasından gelişigüzel seçilen 99 üyeden ve hükümet tarafından atanan 1 başkandan oluşmaktadır. İVM üyeleri, yaş, cinsiyet, sosyal sınıf, bölgesel dağılım gibi nüfus sayımında yansıtılan toplumu genel olarak temsil edecek şekilde belirlenmiştir. Ek olarak referandumda oy kullanabilmek için seçmen kütüğünde yer almaları gerekliliği aranmıştır.[80] İVM'de üye olarak bulunmaları sebebiyle üyelere herhangi bir ücret ödenmemektedir. İVM, 30 Eylül 2017-5 Kasım 2017 tarihleri arasında çalışmıştır. İVM, katılım için seçilen 99 üyenin ötesinde kapsayıcılığı genişletmeyi amaçlayan bir kamu sunumu aşaması; uzman kişiler tarafından çevresel meseleye dair bilgi ve bulguların sunulması; eğitimli kolaylaştırıcıların varlığı ile yürütülen vatandaş müzakereleri ve kabul edilecek öneriler için vatandaş mutabakatının seviyesini belirleyebilmek için anonim oy pusulası ile oylama yapılması şeklinde dört temel unsuru barındırmaktadır.[81]

İVM çalışmaları kapsamında, meclis üyelerine müzakere edecekleri konu hakkında bilgi edinmeleri amacıyla Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS), Paris İklim Antlaşması gibi uluslararası sözleşme metinleriyle iklim değişikliğiyle ilgili ulusal politika belgeleri verilmiştir.[82] BMİDÇS ve Paris İklim Antlaşması gibi iklim değişikliğini konu edinen temel uluslararası sözleşmelerin meclis üyelerinin dikkatine sunulması, mecliste yürütülecek müzakerelerde ve nihayetinde oluşturulacak çıktılarda bu sözleşmelerin ilgili hükümlerine dayanak yapılarak meclisin çalışmalarına meşruiyet kazandıracağı düşünülebilir. Ayrıca, meclis üyelerine sunulan belgeler arasında İrlanda Çevre Koruma Ajansı, Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli *(The Intergovernmental Panel on Climate Change)* gibi kurumların belgelerinin

[76] Duvic-Paoli (n 14) 242; Devaney, Torney, Brereton ve Coleman (n 22) 141; Courant (n 22) 7; Dimitri Courant, 'Des Mini-Publics Délibératifs Pour Sauver Le Climat? Analyses Empiriques de l'Assemblée Citoyenne Irlandaise et de la Convention Citoyenne Française' (2020) 62(1) Archives de Philosophie du Droit 487 ; OECD, (n 16) 36.

[77] Duvic-Paoli (n 14) 242.

[78] The Citizens' Assembly (n 75) 'Third Report' Appendix D.

[79] The Citizens' Assembly (n 75) 'Third Report' Introduction; Duvic-Paoli (n 14) 242; Courant (n 22) 8.

[80] The Citizens' Assembly, 'Selection of Members' <https://citizensassembly.ie/overview-previous-assemblies/2016-2018-citizens-assembly/selection-of-members/>, Erişim Tarihi:09.02.2026.

[81] Devaney, Torney, Brereton ve Coleman (n 22) 142; David M. Farrell, Jane Suiter ve Clodagh Harris, ''Systematizing' Constitutional Deliberation: The 2016–18 Citizens' Assembly in Ireland' (2019) 34(1) Irish Political Studies 114.

[82] Bu kapsamda meclis üyelerine sunulan ulusal politika belgeleri şunlardır: Çevre Koruma Ajansı Sera Gazları ve İklim Değişikliği Bilgi Formu, Ulusal Azaltma Planı (İletişim, İklim Eylemi ve Çevre Bakanlığı, Temmuz 2017), İklim Eylemi ve Düşük Karbonlu Kalkınmaya İlişkin Ulusal Politika Pozisyonu (Çevre, Topluluk ve Yerel Yönetim Bakanlığı, Ocak 2014), İklim Eylemi ve Düşük Karbonlu Kalkınma Yasası 2015, İklim Değişikliği Danışma Konseyi - Periyodik Gözden Geçirme Raporu 2017, İklim Değişikliği Danışma Konseyi - Birinci Rapor, Avrupa Komisyonu 2030 İklim ve Enerji Çerçevesi, Ulusal Adaptasyon Çerçevesi Taslağı (İletişim, İklim Eylemi ve Çevre Bakanlığı, Eylül 2017), Hükümetler arası İklim Değişikliği Panelinin Beşinci Değerlendirme Raporu (AR5) 2013, Çevre Koruma Ajansı: Çevre Durumu Raporu, 2016. (The Citizens' Assembly (n 75) 'Third Report' 61.)

yer alıyor olması da İVM'nin çalışmalarına ve üreteceği kamusal politikalara bilimsellik ve tarafsızlık niteliği kazandırarak meşruiyetini pekiştirmesine katkı sunmuştur.

İVM nezdinde yapılan müzakerelerde Başkan *(Chairman)* dışında Sekreterya *(The Secretariat)* ve Uzman Danışma Grubu *(Expert Advisory Group)* bulunmaktadır ve bunlar müzakereleri kolaylaştırıcı olarak desteklemektedir. Müzakerelere katılımcıların sorularını cevaplamak üzere uzman konuşmacılar konu ile ilgili uzmanlık bilgilerini paylaşarak sunum yapmışlardır.[83] Uzman konuşmacıların konuşmaları ve sunumları akabinde, yuvarlak masa toplantıları şeklinde düzenlenen tartışma oturumlarını soru cevap kısmı takip etmiştir. İVM gündemine bakıldığında, başkanın konuşmaları ve uzman konuşmacıların yaptığı konuşmaların ve soru cevap kısımlarının kamuya açık olduğu; buna karşılık yuvarlak masa toplantıları şeklinde yapılan tartışma oturumlarının kamuya kapalı olduğu görülmektedir. Müzakere edilen gün sonunda yapılan yuvarlak masa tartışmalarından geri bildirimler şeklindeki bir kısmı ve sonuç kısmı da kamuya açık olarak gerçekleştirilmiştir.

İVM'de yapılan müzakereler sonunda oylamanın yapılması İVM'nin kuruluşunu onaylayan karara göre şöyledir: İVM'deki tüm konular, oyların eşitliği halinde belirleyici oyu olan Başkan dışında hazır bulunan ve oy kullanan üyelerin oylarının çoğunluğu ile belirlenecektir. Oylamalar gizli şekilde yapılır.[84] Meclis çalışmalarında oy pusulasına dahil edilecek konu türleri hakkında yorum ve ön önerilerin alınması ve oy pusulasına tam olarak nelerin yazılacağının belirlenmesi için oylama yapılması planlanmıştır.[85] Oylama öncesinde, oy pusulasında yer alan konu türleri ve bu konulara ilişkin soruların neyi ifade ettiğine dair açıklamalar yapılmış ve neden oy pusulasına dahil edildikleri açıklanmıştır. Akabinde, yapılan oylama sonrası kabul edilen oy pusulası şu 4 bölümden oluşmaktaydı:

1. İklim değişikliği hususlarını politika yapımının merkezine koymak; (sorular 1-4)
2. Enerji Politikası; (sorular 5-7)
3. Ulaştırma Politikası; (sorular 8-10) ve
4. Tarım ve Arazi Kullanım Politikası (sorular 11-13).[86]

Oy pusulasındaki sorular, İVM üyelerinin bu konuları ele aldıkları iki hafta sonu boyunca yaptıkları müzakerelere dayanarak, İrlanda'nın iklim değişikliği için öncü rolünü elde etmek amacıyla devletin ne yapması gerektiğine ilişkindir.

2018 yılında, İVM tarafından hükümet İrlanda'yı iklim değişikliğinde nasıl öncü konuma getirebilir sorusuna yanıt olarak mecliste yapılan müzakereler sonunda elde edilen çıktılar bir sonuç raporu şeklinde kamuoyu ile paylaşılmıştır. Anılan raporda, İVM'nin konuya dair sonuç önerileri, çalışma raporları, müzakere edilen konuya dair sunumlar ve halkın İVM'ye katılımı hususları değerlendirilerek not edilmiştir. İVM tarafından kabul edilen 13 sonuç önerisi şöyledir:

1. Üyelerin %97'si, iklim değişikliğinin İrlanda'da politika yapımının merkezinde olmasını sağlamak için acilen yeni veya mevcut bir bağımsız organın uygun şekilde kaynaklandırılması, açık ve şeffaf bir şekilde faaliyet göstermesi ve iklim değişikliğini acilen ele almak için mevzuatta geniş bir yelpazede yeni işlev ve yetki verilmesi gerektiğini;
2. Üyelerin tamamının, devletin iklim değişikliğini azaltıcı önlemleri yoluyla ve kamu binalarının yenilenmesi, düşük karbonlu kamu araçlarına sahip olunması, kamu binalarında yenilenebilir enerji üretimi ve

[83] The Citizens' Assembly (n 75) 'Third Report' Appendix D, D3; İVM'nin gündeminde konuşma yapan uzman konuşmacılar ve konuşmaları için Bkz. Barbé (n 22) 84.

[84] The Citizens' Assembly (n 75) 'Third Report' 11.

[85] ibid 11.

[86] ibid 13.

kamu arazilerinin ve altyapısının dayanıklılığının artırılması gibi uyum önlemlerini de içerecek şekilde iklim değişikliğini ele almada öncü rolü üstlenmesini;

3. Üyelerin %80'i karbon yoğun faaliyetler için daha yüksek vergi ödemeye istekli olacaklarını belirtmiş;
4. Üyelerin %96'sı, devletin devam eden iklim değişikliğine ve aşırı hava olaylarına karşı dayanıklılık oluşturmak amacıyla enerji, ulaşım, çevre, su ve iletişim tüm altyapılarının kırılganlığına ilişkin kapsamlı bir değerlendirme yapmasını önererek bu değerlendirme sonucu devletin kritik altyapıların arızalanması durumunda üstleneceği önemli maliyetleri göz ardı edilmeden, altyapı harcamalarına öncelik verilmesi gerektiğini;
5. Üyelerin %99'u, devletin mevzuat yoluyla, vatandaşlar tarafından mikro üretim yoluyla elde edilen elektriğin (buna örnek olarak insanların evlerine veya arazilerine kurulan güneş panellerinden veya rüzgâr türbinlerinden elde edilen enerjiler gösterilebilir) toptan satış fiyatına en azından eşdeğer bir fiyattan şebekeye geri satılmasının sağlamasını;
6. Üyelerin tamamı, devletin toplulukları kendi projelerini geliştirmeye teşvik ederek ve geliştirici liderliğindeki projelerin daha fazla yerel katılım ve sahipliği teşvik etmek için topluluklara hisse senedi teklifleri yapmasını zorunlu kılarak, gelecekteki bütün yenilenebilir enerji projelerinde mümkün olan en yüksek düzeyde topluluk sahipliğinin sağlanması için harekete geçmesini;
7. Üyelerin %97'si devletin turba kömürü çıkarma için tüm sübvansiyonları sonlandırmasını ve bunun yerine bu parayı turba bataklığı restorasyonuna ve etkilenen işçilerin haklarının korunması için uygun tedbirlerin alınmasına harcamasını ve üyelerin %61'i ise devletin tüm sübvansiyonları 5 yıl boyunca aşamalı olarak sonlandırmasını;
8. Üyelerin %93'ü önümüzdeki beş yıl içinde otobüs şeritleri, bisiklet şeritleri ve park et ve sür *(park and ride)* tesislerinin sayısının büyük ölçüde artırılmasını ve bu yöntemlere özel araç kullanımından çok daha fazla öncelik verilmesini;
9. Üyelerin %96'sı devletin elektrikli araçlara geçişi desteklemek için derhal adımlar atmasını;
10. Üyelerin %92'si ise devletin kırsal alanlara dikkat ederek toplu taşıma seçeneklerinin daha geniş bir şekilde kullanılabilirliğini ve kullanımını kolaylaştırmak için yeni yol altyapısı harcamaları yerine toplu taşıma harcamalarının genişletilmesine öncelik vermesini;
11. Üyelerin %89'u tarımdan kaynaklanan sera gazı salımlarına vergi uygulanmasını; karbonu hapseden arazi yönetimi için çiftçiye ödüller verilmesini; bunlardan elde edilen gelirin iklim dostu tarım uygulamalarını desteklemek için yeniden kullanılmasını;
12. Üyelerin %93'ü devletin, gelecekte gıda israfını azaltmak amacıyla, gıda dağıtımı ve tedarik zincirinin her seviyesinde gıda israfının zorunlu ölçümü ve raporlanması için standart bir form getirmesini;
13. Üyelerin %99'u devletin, orman dikimi ve organik tarımı teşvik etme desteklerine dikkat ederek arazi kullanım çeşitliliğine yönelik destekleri gözden geçirmesini ve yenilemesini kararlaştırmışlardır.[87]

Ayrıca 4 tane yardımcı sonuç önerisi kabul edilmiştir. Bunlar ise,

1. Kişilerin iklim değişikliğini etkileyen davranışlarında değişiklik yapmaya teşvik eden olumlu bilgilerin kamuoyuna sunulmasına daha fazla vurgu yapılmalıdır. Bu tür bilgiler, çok çeşitli formatlar kullanılarak tüm yaş gruplarına yönelik olmalıdır. Sağlanan bilgiler, eylemde bulunmamanın olumsuzlukları yerine, eylemde bulunmanın ekonomik, sosyal, sağlık ve diğer faydalarını vurgulamaya odaklanmalıdır.

[87] Courant (n 76) 494.

2. Ambalaj, özellikle plastik ambalaj ve ortaya çıkan atığı azaltmak için adımlar atılmalıdır. Bu tür adımlar için öneriler arasında, özellikle süpermarketlerde tek kullanımlık plastiklerin ortadan kaldırılması ve uyulmaması durumunda cezaların uygulanması ve plastik şişeler için bir depozito iade planının getirilmesi yer almaktadır.
3. İrlanda'daki tarım sektörünün, daha düşük sera gazı emisyonlarına yol açan üretim modellerine geçiş yapmak için sürekli desteğe ihtiyacı bulunmaktadır. Sektörün ekonomi, özellikle kırsal ekonomi üzerindeki etkisinin farkında olunmalıdır.
4. Tüm yeni binalar sıfır veya düşük karbon ayak izine sahip olmalı ve planlama izni yalnızca bu gerekliliklere uyan yeni yapılara verilmelidir. Hükümet, daha iyi enerji verimliliği dereceleri elde etmek için evlerin yenilenmesine teşvik sağlamalıdır.[88]

İVM'de yapılan müzakereler sonucunda alınan sonuç önerileri oy birliğine yakın oranlarda alınmıştır.

İVM'nin sonuç önerilerini iklim değişikliğiyle mücadelede politika üretmelerine imkân tanıyan hukuki düzenlemelerle doğrudan ilişkilidir. Meclis üyeleri, müzakerelere başlanmadan önce kendilerine sunulan uluslararası iklim değişikliğiyle ilgili antlaşmalar ve ulusal politika belgelerinden doğrudan etkilenmiş ve bu belgelerde yer alan soyut hüküm ve açıklamaları somut uygulama adımlarına dönüştürmüşlerdir.

Öncelikle, İVM'nin sonuç önerilerinden 1.'sinde yer alan iklim değişikliğinin İrlanda'da politika yapımının merkezinde olmasını sağlamak için acilen yeni veya mevcut bir bağımsız organın uygun şekilde kaynaklandırılması, açık ve şeffaf bir şekilde faaliyet göstermesi ve iklim değişikliğini acilen ele almak için mevzuatta geniş bir yelpazede yeni işlev ve yetki verilmesi gerekliliğinin kabulü, doğrudan Paris İklim Antlaşmasının 13. maddesiyle bağlantılıdır. Paris İklim Antlaşmasının 13. maddesinde, taraf devletlerin farklı kapasitelerini dikkate alan ve kolektif deneyime dayanan, yerleşik esnekliğe sahip, geliştirilmiş bir şeffaflık çerçevesi oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu şeffaflık çerçevesi kapsamında, iklim değişikliği eylemine ilişkin net bir anlayış sağlanacaktır. Taraf devletlerin ulusal olarak belirlenmiş katkı beyanlarına ve uyum eylemlerine yönelik ilerlemenin netleştirilmesi ve izlenmesi, iyi uygulamaları, öncelikleri, ihtiyaçları ve eksiklikleri de içerecek şekilde, iklim değişikliğiyle ilgili küresel değerlendirmeye bilgi sağlamak için sunulacaktır. İVM'nin şeffaf bir şekilde faaliyet gösteren yeni veya mevcut bir bağımsız organ kurulması ve mevzuatta da bu organa yetki verilmesi gerekliliği Paris İklim Antlaşmasındaki şeffaflık çerçevesi kapsamında değerlendirilebilir. Böylece, İrlanda'nın Paris İklim Sözleşmesinden kaynaklanan ulusal katkı beyanlarının şeffaf bir şekilde belirlenmesi ve küresel değerlendirmelere bilgi sağlaması mümkün olacaktır. İVM'nin İrlanda'da politika yapımının merkezinde bulunan iklim değişikliğiyle ilgili yeni veya mevcut bağımsız bir organın bulunması gerekliliği, Paris İklim Antlaşmasının şeffaflık çerçevesi kapsamında İrlanda'nın düzenli olarak iklim değişikliğiyle mücadele noktasında Paris İklim Sözleşmesinden kaynaklanan taahhütlerini ne ölçüde gerçekleştirdiğinin belirlenmesini sağlayacaktır. İVM'nin 1. sonuç önerisi, BMİDÇS'nin uygulamaya ilişkin bilgilerin iletilmesi başlıklı 13. maddesiyle ilişkilendirilebilir. İrlanda'da politika yapımının merkezinde bulunan iklim değişikliğiyle ilgili yeni veya mevcut bağımsız bir organın bulunması ve bu organın İrlanda'nın iklim değişikliğiyle mücadelede BMİDÇS'den kaynaklanan yükümlülüklerini ne ölçüde gerçekleştirdiğini taraflar konferansına iletmesi mümkün olacaktır.

Ayrıca Paris İklim Antlaşmasının 4. maddesinde taraf devletlerin ulaşmayı hedeflediği ulusal katkı beyanlarının hazırlanması ve ulusal azaltım tedbirlerinin takip edilmesi gerekliliği, İVM'nin sonuç önerilerinde somutlaşmıştır. Örneğin, İVM'nin sonuç önerilerinden 2.'sinde ifade edilen devletin iklim değişikliğini azaltıcı tedbirleri yoluyla ve kamu binalarının yenilenmesi, düşük karbonlu kamu araçlarına sahip olunması, kamu binalarında yenilenebilir enerji üretimi ve kamu arazilerinin ve altyapısının dayanıklılığının artırılması gibi

[88] The Citizens' Assembly (n 75) 'Third Report' 7.

uyum önlemlerini de içerecek şekilde iklim değişikliğini ele almada öncü rolü üstlenmesi gerekliliği Paris İklim Antlaşmasında devletlerin taahhüt ettiği ulusal katkı beyanlarının hayata geçirilmesi için yol gösterici bir nitelik taşımaktadır.

Paris İklim Antlaşmasının başlangıcında, taraf devletlerin işgücünün adil geçişinin ve ulusal düzeyde belirlenmiş kalkınma önceliklerine uygun olarak insana yaraşır iş ve kaliteli istihdam yaratılması gerekliliklerini dikkate alacakları ifade edilmektedir. İVM'nin sonuç önerilerinden 7.'sinde, devletin turba kömürü çıkarma için tüm sübvansiyonları sonlandırması ve bunun yerine bu parayı turba bataklığı restorasyonuna ve etkilenen işçilerin haklarının korunması için uygun tedbirlerin alınmasına harcaması ve üyelerin %61'i ise devletin tüm sübvansiyonları 5 yıl boyunca aşamalı olarak sonlandırması önerisi, işgücünün adil geçişi ve çalışanların haklarının korunmasına hizmet etmektedir.

İVM'nin 4. sonuç çıktısı olan, devletin devam eden iklim değişikliğine ve aşırı hava olaylarına karşı dayanıklılık oluşturmak amacıyla enerji, ulaşım, çevre, su ve iletişim tüm altyapılarının kırılganlığına ilişkin kapsamlı bir değerlendirme yapmasını önererek bu değerlendirme sonucu devletin kritik altyapıların arızalanması durumunda üstleneceği önemli maliyetleri göz ardı edilmeden, altyapı harcamalarına öncelik verilmesi gerektiği önerisi de doğrudan Paris İklim Antlaşmasına taraf devletlerin küresel uyum hedeflerini ifade eden 7. maddesiyle bağlantılıdır. Bu hükme göre, taraf devletler, İklim değişikliğinin etkilerinin ve kırılganlığının değerlendirilmesi amacıyla, kırılgan insanları, yerleri ve ekosistemleri dikkate alarak ulusal olarak belirlenmiş öncelikli eylemlerin formüle edilmesi amacıyla ilgili planların, politikaların ve/veya katkıların geliştirilmesi veya iyileştirilmesi de dahil olmak üzere, uyum planlama süreçlerine ve eylemlerin uygulanmasına katılmalıdırlar. İVM'nin anılan önerisiyle, İrlanda'nın iklim değişikliğiyle mücadelede altyapıların kırılganlık değerlendirilmesinin yapılması ve bu değerlendirme neticesinde ilgili politikaların geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

İVM'nin sonuç önerilerinden 11.'si olan, tarımdan kaynaklanan sera gazı salımlarına vergi uygulanmasını; karbonu hapseden arazi yönetimi için çiftçiye ödüller verilmesini; bunlardan elde edilen gelirin iklim dostu tarım uygulamalarını desteklemek için yeniden kullanılması da Paris İklim Antlaşmasının 5. maddesindeki taraf devletlerin sera gazı yutaklarını ve rezervuarlarını, ormanlar da dahil olmak üzere, uygun şekilde korumak ve geliştirmek için harekete geçme yükümlülüğüyle ilişkilidir. İVM'nin bu önerisi, İrlanda'nın Paris İklim Antlaşmasının 5. maddesinden kaynaklanan yükümlülüğünü gerçekleştirebilmesini sağlayan bir öneridir.

Avrupa Komisyonu 2030 İklim ve Enerji Çerçevesi belgesinde, iklim değişikliğiyle mücadelede devletlere yeni tedbirler ve hedef taahhütleri önerilmektedir. Özellikle enerji tüketimi hususunda bu tüketimin en az %27'sinin yenilenebilir enerjiden karşılanması gerektiği belirtilmektedir.[89] Vatandaş meclisinin sonuç önerilerinden 2.'sinde ifade edilen kamu binalarında yenilenebilir enerji üretiminin sağlanması, İrlanda'nın kamu binalarını birer temiz enerji santraline dönüştürmesini talep ederek, ulusal enerji üretimindeki yenilenebilir enerji payının doğrudan artırılmasını amaçlamaktadır. Sonuç önerilerinden 5.'si, vatandaşlar tarafından mikro üretim yoluyla elde edilen elektriğin (buna örnek olarak insanların evlerine veya arazilerine kurulan güneş panellerinden veya rüzgâr türbinlerinden elde edilen enerjiler gösterilebilir) toptan satış fiyatına en azından eşdeğer bir fiyattan şebekeye geri satılmasının sağlaması çerçeve belgede ifade edilen bu hedefi gerçekleştirmek adına getirilen somut bir öneridir. Böylece, yenilenebilir enerji üretiminin halka yayılması ve finansal olarak desteklenmesi, İrlanda'nın yenilenebilir enerji üretimini artırmasına hizmet etmektedir. Vatandaş meclisinin sonuç önerilerinden 6.'sı da İrlanda'nın yenilenebilir enerji payını artırmaya hizmet edecektir. Sonuç önerisinde ifade edilen gelecekteki tüm büyük ölçekli yenilenebilir enerji projelerinde yerel halkın ve toplulukların hisse sahibi olmasının zorunlu kılınması, halkın temiz enerji projelerine olan

[89] European Commission 2030 Climate and Energy Framework, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/climate-change/2030-climate-and-energy-framework/> Erişim Tarihi:09.05.2026.

direncini (yerel muhalefeti) kırarak yeni yenilenebilir enerji yatırımlarının hızla uygulamaya konulmasını sağlayacaktır.

İVM ile halkın iklim değişikliği konusundaki endişeleri ve bu alanda daha fazla hükümet eyleminin gerçekleştirilmesine dair istekleri somutlaştırılarak siyasi seferberlik güçlendirilmiş ve kapsamlı bir İklim Kanunu taslağının hazırlanması teşvik edilmiştir.[90] İVM'nin sonuç raporu akabinde, *Oireachtas*, İVM'nin çalışmalarına önemli ölçüde dikkat etmiş ve raporda yer alan önerileri dikkate almak ve İrlanda'nın iklim ve enerji planlarını nasıl yürütebileceğini değerlendirmek üzere Ortak *Oireachtas* İklim Eylem Komitesi *(Joint Oireachtas Committee on Climate Action)* kurulmuştur.[91] Bu Komitenin hazırladığı İklim Değişikliği: Eylem İçin Partiler Arası Bir Mutabakat *(Climate Change: A Cross-Party Consensus for Action)* başlıklı raporda yer alan öneri ve tespitler, İVM'nin sonuç raporunda yer alan önerilerle ile birebir aynı olmasa da bu raporda İVM'nin sonuç raporunda yer alan önerilerin kabul edildiğine dair yollamalar bulunmaktadır.[92] Bu da İVM'nin sonuç önerilerinin İrlanda parlamentosu tarafından oluşturulan bir komitece dikkate alındığı anlamına gelmektedir. İVM'nin iklim değişikliğinin İrlanda'daki politika yapımının merkezinde olmasını sağlamak adına acilen yeni veya mevcut bir bağımsız organın uygun şekilde kaynaklandırılması, açık ve şeffaf bir şekilde faaliyet göstermesi ve iklim değişikliğini acilen ele almak için mevzuatta geniş bir yelpazede yeni işlev ve yetki verilmesi önerisi, Ortak *Oireachtas* İklim Eylem Komitesinin hazırladığı raporda, "iklim etkilerine karşı koymak için eylemleri yoğunlaştırmak amacıyla, hükümet politika yapımının ve harcamalarının merkezine koordineli iklim eylemini koyan ve net bir yasal çerçeveyle desteklenen yeni bir yönetim modeli ihtiyacı bulunmaktadır" denilerek doğrulanmıştır.[93] Ortak *Oireachtas* İklim Eylem Komitesinin hazırladığı raporda tek tek İVM'nin önerileri değerlendirilmiştir. *Oireachtas* İklim Eylem Komitesi raporunun İVM tarafından yeniden denetlenmesi üzerine İVM'ye bir yetki verilmemişti. Bu rapor, Mayıs 2019'da *Oireachtas* tarafından oybirliğiyle onaylanmış ve İrlanda, Birleşik Krallık'tan sonra Dünyada iklim ve biyolojik çeşitlilik acil durumu ilan eden ikinci ülke olmuştur.[94] Komitenin çalışmaları, hükümet tarafından kamuoyu ile paylaşılan iklim eylem planında yer bulmuş; bu planda İVM'de tartışılan konular kapsayan eylemler belirlenmiştir. Anılan iklim eylem planında İVM'nin önerdiği karbon vergisini artırmak ve elektrikli araçlara geçişi hızlandırmak hususlarına yer verilmişken; iklim değişikliği konusunda bağımsız bir organ oluşturma, gıda israfını azaltma ve bataklık kömürü çıkarımını sonlandırma önerileri göz ardı edilmiştir.[95]

İVM'nin önerileri hükümet tarafından doğrudan bir kanunda açıkça yer almasa da ciddi bir şekilde dikkate alınmış ve iklim değişikliği konusunda sonraki parlamento ve hükümet çalışmalarının temelini oluşturmuştur. İVM'nin çalışmalarının iklim mevzuatını ne ölçüde etkilediğini değerlendirmek ilk bakışta zor olsa da İVM'nin kuruluşu ve faaliyet göstermesi dahi, hükümetin harekete geçmeye hazır olduğunun göstergesi olarak değerlendirilmelidir.[96]

İVM'de 2022-2023 yılları arasındaki dönemde ise, İrlanda'daki biyolojik çeşitliliğin kaybı ile ilgili çalışmalarda bulunulmuştur. Biyolojik çeşitlilik kaybını azaltmak ve İrlanda halkı için biyolojik çeşitliliğin korunmasına olanak sağlamak için gecikmeden hükümetin adımlar atması gerekliliği vurgulanmıştır. İVM

[90] Duvic-Paoli (n 14) 249.

[91] ibid 250; Dáil Eireann Debate, 'Establishment of Special Joint Committee on Climate Action: Motion', Vol:971, No:1, 3 July 2018, <https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/2018-07-03/8/> Erişim Tarihi:09.02.2026.

[92] Duvic-Paoli (n 14) 250; Devaney, Torney, Brereton ve Coleman (n 22) 142; Joint Oireachtas Committee on Climate Action, Climate change: A Cross-Party Consensus for Action, 'Report of the Joint Committee on Climate Action Climate Change: A Cross-Party Consensus for Action' March 2019 <https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/committee/dail/32/joint_committee_on_climate_action/reports/2019/2019-03-28_report-climate-change-a-cross-party-consensus-for-action_en.pdf>Erişim Tarihi:09.02.2026.

[93] Joint Oireachtas Committee on Climate Action (n 91) 8.

[94] Duvic-Paoli (n 14) 250; Wells (n 28) 122.

[95] Duvic-Paoli (n 14) 251.

[96] ibid 251.

nezdinde yapılan müzakerelerde, hükümetin biyolojik çeşitlilik kaybını ve biyolojik çeşitliliğin onarılmasını ele almak için hızlı, kararlı ve acil eylemde bulunması gerektiği ve İrlanda'nın biyolojik çeşitliliğini gelecek nesiller adına korumak için öncülük etmesi gerektiği önerilmiştir. İVM, biyolojik çeşitliliğin korunması için İrlanda Anayasasında değişiklikler yapılması da dâhil olmak üzere önlemler alınması gerektiğine karar vermiştir. Buna göre, biyolojik çeşitliliği korumak amacıyla İrlanda Anayasasında yapılacak değişiklik için referandum yapılmalıdır. İVM, İrlanda Anayasasında kişilerin ve gelecek nesillerin temiz, sağlıklı ve güvenli bir çevreye sahip olma hakkı, istikrarlı ve sağlıklı bir iklime sahip olma hakkının; çevre hakkının usuli yönü olan çevresel bilgilere erişim, çevresel karar alma süreçlerine halkın katılımı ve yargıya erişime dair Aarhus Sözleşmesinde yer alan hakların; doğanın hak öznesi olarak kabulü ile doğanın var olma, gelişme, kirletilmeme, korunma ve bozulması halinde restore edilme hakkının; doğanın haklarının etkilendiği veya etkilenmesi ihtimalinin olması halinde bir davaya taraf olmak şeklindeki usule ilişkin haklarının yer alması gerektiğine karar verilmiştir.[97] İklim değişikliğine dair İVM üyeleri seçmen kütüğüne kayıtlı vatandaşlar arasından gelişigüzel belirlenmişken; biyolojik çeşitlilik kaybına dair çalışmalar yürütecek İVM üyeleri belirlenirken, seçmen kütüğüne kayıtlı olmak şartı aranmamış ve böylece daha geniş bir halk kesimi mecliste yer alma şansını elde etmiştir.[98]

2. İrlanda Vatandaşlar Meclisinin Kamusal Politika Üretme ve Kamusal Politikaları Şekillendirme Kapasitesi: Engeller ve Çözüm Önerileri

İrlanda parlamentosunun İVM aracılığıyla ortaya konan çıktıları dikkate alması, İVM'nin ürettiği kamusal politikaların parlamentonun uygulayacağı kamusal politikaları şekillendirme kapasitesinin varlığını göstermektedir. İVM'nin meclis üyesi olan halk ile meclisin üyesi olmasa dahi meclisin çalışmalarını takip eden halk açısından bilgilendirme işlevini de yerine getirmiştir. İVM'nin çalışmaları esnasında konu ile ilgili uzmanların yaptıkları konuşmalar ve sunumlar ile meclis üyeleri ve halk bilgilendirilmiş; ayrıca düzenlenen soru cevap oturumlarında meclis üyeleri ile uzmanlar arasında çift yönlü bilgi akışı sağlanmıştır. İVM ve çalışmalarına dair basında yer alan haberlerle geniş ölçüde İrlanda halkının İVM ve çalışmalarından haberdar olmasını sağlamış ve İVM'nin çalışmalarına dair kamuoyu ile paylaşılan bilgi ve belgeler de halkın çevresel bilgilenmesi etkili kılınmıştır.

Sadece tek bir çevresel meseleye yönelik belirli bir süre için oluşturulan geçici bir vatandaş meclisi modeline nazaran, İVM'nin salt çevresel meselelere dair toplanmaması veya tek bir çevresel meseleye dair toplanmaması; bunların dışında farklı konularda veya farklı çevresel meselelere dair de gelecekte yeniden farklı üyelerle toplanabilmesi, çalışmaları süreklilik arz eden kalıcı bir kurum oluşu kamusal politika üretme ve uygulanacak kamusal politikaları şekillendirme kapasitesi açısından avantaj sağlamaktadır. Bu açıdan İVM, katılımcı demokrasinin daha başarılı biçimlerinin kurumsallaşmasına yönelik bir adım olarak değerlendirilebilir.[99]

İVM'nin öğren, duy ve müzakere et *(learn, hear and deliberate)* yaklaşımı, konu ile ilgili teknik bilgiye sahip uzmanların, kamuoyu ile paylaşılan sunumların ve kolaylaştırılmış müzakerelerin gerçekleştirilmesine katkı sağlamıştır.[100] Dolayısıyla, meclis üyeleri var olan bilgi ve fikirleri ile bir neticeye varmamış hem uzman kişilerden hem de diğer üyelerden edindikleri farklı fikirleri değerlendirme süzgecinden geçirerek sorunu çözmeye yönelik farklı alternatifler değerlendirilmiştir. İVM'de meclis üyelerinin kabul ettiği sonuç önerilerinin iklim değişikliği ve biyoçeşitliliğin kaybı meselelerine dair farklı alternatifler oluşturma kapasitesi

[97] The Citizens' Assembly, 'Report of The Citizens' Assembly on Biodiversity Loss' March 2023 <https://citizensassembly.ie/wp-content/uploads/ReportonBiodiversityLoss.pdf> Erişim Tarihi:09.02.2026 16.

[98] The Citizens' Assembly (n 75) 'Third Report' 36.

[99] Barbé (n 22) 80; Farrell, Suiter ve Harris (n 42) 113.

[100] Devaney, Torney, Brereton ve Coleman (n 22) 144.

bulunmaktadır. Meclis üyelerinin görüşleri, sonuç önerileriyle somutlaşmış ve hükümete iletilmiştir. İVM'nin sonuç önerileri, İrlanda'nın BMİDÇS ve Paris İklim Antlaşmasından kaynaklanan yükümlülüklerini nasıl gerçekleştirebileceğine dair somut adımları oluşturmuştur. İVM'nin üyelerinin belirlenmesi sürecinin şeffaf ve farklı özelliklere sahip kişileri bir araya getirmesi, İVM'de yapılan müzakerelerde görüş çeşitliliğini artırmış; neticede İVM'nin sonuç önerilerinden etkilenecek geniş kitle açısından meşruiyetini pekiştirmiştir.[101]

Vatandaşlar Meclisinin ortaya koyduğu çıktılar ve *Oireachtas* İklim Eylem Komitesi raporları, Haziran 2019'da yayınlanan hükümetler arası İklim Eylem Planını ve ardından gelen İklim kanun tasarısını büyük ölçüde etkilemiştir.[102] Meclis raporunu incelemek üzere kurulan *Oireachtas* İklim Eylem Komitesi, hükümet döneminin geri kalanında kalıcı bir organ haline getirilmiştir.[103]

İVM'nin önceki dönemlerinde ortaya konan çıktılardan, kürtaj yasağının kaldırılması konusundaki öneri, parlamentoda müzakere edilmiş ve bu mesele referanduma konu edilmişti. Referandum ile de İrlanda Anayasasında değişiklik yapılarak kürtaj konusunda kanun koyucuya yetki verilmesi mümkün olmuştur. Bu örnek üzerinden hareket edecek olursak, İVM'nin kamusal politikaları şekillendirme kapasitesinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Ancak iklim değişikliği meselesi ile ilgili olarak İVM'nin ortaya koyduğu çıktılar üzerinden değerlendirilecek olduğunda, kamusal politikaları şekillendirme kapasitesinin kürtaj meselesinde olduğu kadar güçlü olmadığını, daha sınırlı olduğu söylenebilir. Burada, vatandaş meclisinin ortaya koyduğu çıktıların parlamento ve hükümetin yürütmek istediği politika ile örtüştüğü ölçüde güçlü olduğu söylenebilecektir. İVM çıktıları, parlamento ve hükümet desteğini aldığında, doğrudan anayasa veya kanun değişikliği ile neticelenip bir kamu politikası halini alabilmektedir. Ancak bu her zaman böyle olmamakta; iklim değişikliği ile ilgili öneriler göz önüne alındığında İVM'nin çıktılarının dolaylı ve sınırlı olarak kamusal politikaları şekillendirebildiği görülmektedir.

Ancak İVM önerilerinin mutlak bir bağlayıcılığının olmaması, bu önerilerin uygulanmaması halinde belirlenen bir yaptırımın olmaması, önerilerin uygulamaya konulmasında hükümetin ve İrlanda parlamentosunun tercihine bırakılması kamusal politikaları şekillendirme kapasitesinin sınırlılığını ifade etmektedir. İVM'nin müzakere toplantıları neticesinde oluşturulan çok sayıda öneri, İrlanda parlamentosunun önerilerin dikkate alınması yönündeki taahhüdünün aksine parlamentoda tartışılmak üzere yer bulmamıştır. İVM'nin sonuç raporu akabinde Ortak *Oireachtas* İklim Eylem Komitesinin İVM'nin sonuç önerilerine atıfta bulunduğu rapora karşı İVM'nin bu raporu değerlendirmeye yönelik bir denetimsel işlevinin bulunmaması da İVM'nin çıktılarının kamusal politikaları şekillendirme kapasitesinin sınırlı olduğunu gösteren bir diğer unsur olarak değerlendirilebilir.

Anılan sınırlılığa yönelik olarak İVM'nin sonuç önerilerinin İrlanda parlamentosu tarafından dikkate alınmasını sağlayacak çözüm önerisi olarak hukuki bir denetim mekanizması oluşturulmalıdır. Bu kapsamda, İVM'de nitelikli çoğunlukla kabul edilen sonuç önerilerinin parlamento gündemine alınması zorunlu olmalıdır. İrlanda hükümeti ve parlamentosuna reddettikleri öneriler açısından gerekçe sunma yükümlülüğü getirilmelidir. Ayrıca, görev süresi biten İVM üyelerinden demokratik kura ile seçilenlerden sonuç önerilerinin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği veya ne oranda gerçekleştirildiğini izlemek üzere bir izleme komitesi kurulmalıdır. Bu doğrultuda, parlamento komisyonlarında İVM'nin sonuç önerilerin akıbetini tespit etmek şeklinde bir denetim gerçekleştirilebilecektir.

---

[101] ibid 142.

[102] Daniel Thorman ve Stuart Capstick, 'The Legacy and Impact of Assemblies' 2022 KNOCA Briefing no. 4: Planning and Assessing the Legacy and Impact of Climate Assemblies, <https://cdn.prod.website-files.com/65b77644e6021e9021de8916/673b6e60e481eed906ccfd98_KNOCA%20Briefing%20No.%204.%20The%20legacy%20and%20impact.pdf> Erişim Tarihi: 09.05.2026, 6.

[103] Knoca, Ireland Citizens Assembly, <https://www.knoca.eu/national-assemblies/irelands-citizens-assembly?utm_source=chatgpt.com> Erişim Tarihi:26.03.2026

B. Fransa İklim İçin Vatandaşlar Konvansiyonu

İklim İçin Vatandaşlar Konvansiyonu *(Convention Citoyenne pour le Climat)* çevresel halk katılımını gerçekleştirmek üzere Fransa'da oluşturulan belirli bir süre içerisinde faaliyet gösteren ve planlanan takvim çerçevesinde faaliyetlerini gerçekleştirmesi akabinde ise görevini tamamlayan nevi şahsına münhasır *(sui generis)* nitelikteki *mini public* veya *mini populus* olarak adlandırılan mini kamuoyu denilen halk katılımı modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Konvansiyon, Ekonomik, Sosyal ve Çevre Konseyi *(Conseil économique social et environnemental)* bünyesinde adeta halkın geneli içerisinden rastgele seçilen farklı özellikleri haiz kişilerden oluşan toplumun minyatür yansıması olup, kamuoyunu ilgilendiren iklim değişikliği konusunda alınacak kararları müzakere ederek belirlemek üzere bir araya gelen 150 kişiden oluşmaktadır.[104]

Fransa'da, 2018 yılında yakıt fiyatlarını etkileyen karbon vergisinde planlanan artışa tepki olarak başlatılan sarı yelekliler *(Gilets Jaunes)* hareketinin bir uzantısı olarak geleneksel temsil organlarından kopuşu ifade eden özellikle vatandaş inisiyatifi referandumu *(Référendum d'Initiative Citoyenne)* şeklindeki doğrudan demokrasi süreçlerinin güçlendirilmesi talepleri ortaya çıkmıştır.[105] Ardından Fransa Cumhurbaşkanı *Emmanuel Macron*, vatandaşlık ve demokratik müzakere başlığı altında vatandaşlar karar alma süreçlerine nasıl daha iyi dâhil edilebilir? sorusunu da içeren iklim değişikliği ve çevre ile ilgili belirlenen temel meseleleri tartışmak üzere bir ulusal kamu tartışması *(National Débat Public)* başlatılacağını duyurmuştur. 15 Ocak-15 Mart 2019 tarihleri arasında düzenlenen ulusal kamu tartışmasının bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamak adına atanacak garantörler heyeti gözetiminde vatandaşlar tarafından sunulacak görüş, öneri ve katkılar kamuoyuna açıklanarak analiz edilmiştir. Ardından, sonuç olarak belirlenen çıktılar Cumhurbaşkanı ile hükümete iletilerek dikkate alınacağı ve hayata geçirileceği de ifade edilmiştir.[106] Konvansiyon, temel amacı vatandaşların özellikle iklim değişikliği ve çevre meselelerinde karar alma süreçlerine dâhil edilmek istenmesi olan ve 4 Ekim 2019'dan 21 Haziran 2020 tarihine kadar çalışmış ve faaliyetleri neticesinde meydana getirilen sonuç çıktılarını Fransız hükümetine ve kamuoyuna sunarak görevini tamamlamıştır.

1. İklim İçin Vatandaşlar Konvansiyonunun Tasarımı, İşleyişi ve Çalışmaları

Konvansiyon üyelerinin belirlenmesi, kura ile belirleme yapacak bir enstitü aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Kura ile belirlenecek 150 vatandaş için rastgele oluşturulan telefon numaraları ile aranan kişiler, Fransız milletini temsil edeceğinden yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, sosyal ekonomik durum, yerleşim yeri gibi farklılıklar gözetilerek belirlenmiştir.[107] Buna göre, Konvansiyon üyelerinin %51'i kadınlardan %49'u ise erkeklerden oluşmaktaydı. Üyeler, 16 ve 65 yaş ve üzeri yaş aralığındaki tüm yaşlardaydılar. Eğitim düzeyi olarak üyelerin dağılımı okuma yazma bilme düzeyinden lisans ve üzeri düzeyde eğitim görmüş kişilerden oluşmaktadır. Üyelerin %12'lik bir kısmı ise henüz öğrenci statüsünde olanlardan oluşmaktadır. Yine, üyelerin belirlenmesinde farklı meslek grubu mensupları olmasına özen gösterilmiştir. Üyelerden %1'i çiftçi, %4'ü zanaatkâr veya tacir, %14'ü üst düzey yönetici veya serbest meslek mensubu, %14'ü orta düzey meslek mensubu olanlar, %15'i bir ücret karşılığında çalışanlar, %10'u işçi, %26'sı emekliler ve %16'sı da hiçbir işte

[104] Galván Labrador ve Zografos (n 57) 419.

[105] Agathe Van Lang, 'La Convention Citoyenne pour le Climat Vue du Droit de l'Environnement : Un Dispositif Participatif Singulier en Voie d'Institutionnalisation' (2020) 62(1) Archives de Philosophie du Droit, 509, 510; Duvic-Paoli (n 14) 243; OECD (n 16) 36.

[106] Galván Labrador ve Zografos, (n 57) 415; République Française, Vie Publique au Cœur du Débat Public, 'Lancement du Grand débat national le 15 janvier 2019' <https://www.vie-publique.fr/en-bref/20089-lancement-du-grand-debat-national-le-15-janvier-2019> Erişim Tarihi :11.02.2026 ; Van Lang (n 105) 510.

[107] Convention Citoyenne pour le Climat, 'Comment ont-ils été Sélectionnez?' <https://www.conventioncitoyennepourleclimat.fr/comment-sont-ils-selectionnes-2/> Erişim Tarihi:14.02.2026; Nora Stirn, 'Le Nouvel Élan Participatif de la Convention Citoyenne pour le Climat et Ses Répercussions sur la Procédure de Révision de la Constitution' (2021) 127(3) Revue Française de Droit Constitutionnelle, 149.

çalışmayanlar arasından seçilmişlerdir. Konvansiyon üyeleri, sosyal adalet çatısı altında sera gazı salımlarını 2030 yılına değin en az %40 oranında azaltacak önlemler önermek amacıyla toplanmışlardır.

Konvansiyonun iklim değişikliğiyle mücadelede politika üretmesine dayanak sağlayan uluslararası başında BMİDÇS ve Paris İklim Antlaşması gibi uluslararası sözleşme metinleriyle Avrupa Komisyonu 2030 İklim ve Enerji Çerçevesi isimli eylem planı örnek verilebilir. Bu kapsamda ulusal belgelere ise 1958 tarihli Fransa Anayasasının bir parçası olan Fransız Çevre Şartı, Fransa'nın ulusal iklim strateji belgeleri örnek gösterilebilir. Özellikle konvansiyonun anayasa değişikliğini amaçlayan sonuç önerisi üzerinde Fransız Çevre Şartı'nın etkisi bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nin 2030 çevre, enerji ve iklim hedeflerine yönelik politikası temelde iklim, enerji, ulaşım ve vergilendirme politikalarını 1990 seviyelerine kıyasla 2030 yılına kadar net sera gazı salımlarının en az %40[108] oranında azaltacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini kabul etmektedir.[109] Avrupa Birliği'nin bu politikasına uygun ve hatta fazlasını nasıl elde edebiliriz sorusu konvansiyonun sonuç raporunda ifade edilen temel hedefe yönelik soru olmuştur: sosyal adaleti gözetirken, 2030 yılına kadar sera gazı salımlarını 1990 seviyelerine kıyasla en az %40 oranında nasıl azaltabiliriz?[110]

Konvansiyon üyeleri, listesi kamuoyuna açıklanan 140 uzmanla (iklimbilimciler, ekonomistler, dernekler, ekonomik ve sosyal aktörleri içinde barındıran) röportaj yapmışlardır. Konvansiyon kapsamında yürütülecek tartışmaların şeffaflığını tesis etmek adına görev yapan garantör heyeti bulunmaktadır. Konvansiyon, 9 ay boyunca sürecek şekilde farklı tarihlerde 7 kez toplanmış ve sonuç önerilerini 7. oturumda sunmuştur. Konvansiyon kapsamında 5 tematik çalışma grubu belirlenmiştir. Bunlar; beslenme *(se nourrir)*, üretmek/çalışmak *(produir/travaille)*, tüketim *(consommer)*, barınmak *(se loger)* ve yer değiştirmek veya seyahat etmek *(se déplacer)* olarak belirlenmiştir. Tematik çalışma gruplarına ayrılan üyelerin her biri kendi tematik çalışma grubuna ilişkin çalışmalarda bulunmuşlardır. Her bir tematik çalışma grubu yedinci oturumda belirledikleri sonuç önerilerini bir liste halinde ifade edip oylamaya sunmuşlar ve neticede 1'i Anayasa değişikliği önerisi olmak üzere toplamda 149 sonuç önerisi oluşturulmuştur. Her tematik grupta, Konvansiyon üyelerinin müzakerelerini yürütmesini kolaylaştıran kolaylaştırıcılar bulunmaktadır. Kolaylaştırıcılar tarafından yönetilen tematik grupların hepsi aynı şekilde veya aynı hızda çalışmamakta, aynı uzmanları dinlememekte, aynı konuları ele almamakta, konuların tam ve düzenli bir şekilde karıştırılmasına izin verilmemektedir. Dolayısıyla, bir konu üzerinde aynı anda müzakere yapan kişi 150 üye değil; her bir tematik grup içerisinde müzakere yapılması durumunda 30 üye ve alt grupların düşünülmesi durumunda çoğunlukla sadece 4 veya 6 üyedir.[111] Courant, Konvansiyonun üretmek ve çalışmak isimli tematik grubunu bizzat başından sonuna kadar gözlemlemiş ve ona göre, 30 kişi arasındaki müzakere anlarının nadiren gerçekleştiği ve Konvansiyon üyelerinin kendilerini ilgilendiren konularla bağlantılı olduğunu düşündükleri için tercih ettikleri bir veya iki alt grupta sıklıkla bulunduklarını ifade etmektedir.[112] Tematik gruplarda ve her bir tematik grubun alt gruplarında bulunan üyelerin sabit kalarak değişmemesi, Konvansiyonun birbiri ile müzakere eden üye sayısını azaltmakta dolayısıyla müzakereye dayanan fikir alışverişlerinin de sınırlandığını gösterir. Konvansiyonun çalışma süresinin kısıtlılığı, her bir üyenin iklim politikasının her alanında uzmanlık kazanmasını engellemektedir.[113]

[108] Anılan oran 2024 yılı itibariyle güncellenmiş olup, Konvansiyonun çalışmalarını yaptığı süreçte bu oran %40 olarak kabul edilmişken 2024 yılı itibariyle bu oran %55 olarak güncellenmiştir.

[109] European Commission 2030 Climate and Energy Framework, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/climate-change/2030-climate-and-energy-framework/> Erişim Tarihi:09.05.2026

[110] Convention Citoyenne pour le Climat, 'Les Propositions de la Convention Citoyenne pour le Climat' <https://www.lecese.fr/sites/default/files/pdf/Convention/ccc-rapport-final.pdf> Erişim Tarihi :14.02.2026 ; Haut Conseil pour Le Climat, Avis Portant sur Le Projet de Loi Climat et Résilience, <https://www.hautconseilclimat.fr/wp-content/uploads/2021/02/hcc-avis-pjl-climat-resilience-1.pdf> Erişim Tarihi :09.05.2026 5.

[111] Courant (n 76) 498.

[112] ibid 498.

[113] Duvic-Paoli (n 14) 247.

Her bir oturum arasında, Konvansiyon üyesi olmayan sıradan vatandaşların *(midi-public* olarak da anılmaktadır) da görüş ve önerilerini sunabilmeleri için çevrimiçi platform oluşturulmuş; bu platform aracılığıyla herkesin görüşlerini paylaşabilmesi amaçlanmıştır. Anılan platform aracılığı ile bildirilen görüşler, belirlenen temalar açısından özet hale getirilmekte; ayrıca tüm görüş ve öneriler Konvansiyonun resmî sitesinde erişilebilir halde bulunmaktadır. Özet hale getirilen bildirimler, bildirim komitesi adındaki bir komite tarafından doğrulanmakta; ardından gelen Konvansiyon oturumunda anılan özetler üyelere sunulmaktadır.[114]

Konvansiyonun çalışmaları şeffaflık çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmalara dair tüm bilgi ve belgeleri, video kaydı ve tartışma ve toplantıların çevrimiçi olarak erişilebilir olması, vatandaşların her öneriye ilişkin oy sonuçları alternatif görüşler ve bunların açıklamalarıyla birlikte yayınlanmıştır.[115]

Konvansiyonun sonuç önerilerinden ikisi için referandum yapılması talep edilmiştir:[116]

1. Fransa Anayasasının başlangıcına "*Ortaya çıkan hak, özgürlük ve ilkelerin uzlaştırılması, insanlığın ortak mirası olan çevrenin korunmasından taviz veremez.*" cümlesinin eklenmesi ile Fransa Anayasasının 1. maddesinde *"Cumhuriyet, biyolojik çeşitliliğin ve çevrenin korunmasını garanti eder ve iklim değişikliğine karşı mücadele eder.*" cümlesinin eklenmesi,
2. Çevreye yönelik ciddi saldırıları cezalandırmak amacıyla Fransız hukukuna ekokırım suçunun *(crime d'écocide)* ihdas edilmesi.

Konvansiyonun sonuç önerilerinden tüketim tematik çalışma grubunun sonuç önerileri ürün ve hizmetlerin karbon etkisini sergileme yükümlülüğü oluşturmak, aşırı tüketime yönelik teşvikleri azaltmak için reklamları düzenlemek, dağıtım yerlerinde yığın ve birikinti oluşturarak aşırı ambalajlamayı ve tek kullanımlık plastik kullanımını sınırlamak, sorumlu tüketim eylem araçlarına ilişkin eğitim, öğretim ve farkındalık sağlamak ve çevresel kamu politikalarının daha iyi uygulanmasını sağlamak, bunları daha etkili hale getirmek için değerlendirmek başlıkları altında toplanmaktadır.

Üretmek ve çalışmak tematik çalışma grubunun sonuç önerileri, daha sorumlu üretimi teşvik etmek, onarım, geri dönüşüm ve atık yönetimi sektörlerini geliştirmek; ekolojik geçişin bir parçası olarak işletmeler için üretim araçlarının dönüşümünün finansmanını organize etmek ve desteklemek, bölgesel düzeyde işletmelerin yeniden dönüştürülmesinin ve mesleklerin dönüştürülmesinin desteklenmesi, bilanço üretmesi gereken tüm yapıların muhasebe bilançosuna bir karbon ayak izini eklemek, kamu alımlarında çevresel hükümlerin güçlendirilmesi, ekosistemlerin ve biyolojik çeşitliliğin korunması, Avrupa politikalarında ithalata bağlı sera gazı emisyonlarının daha iyi hesaba katılması, enerjinin herkes için ve herkes tarafından üretilmesi, depolanması ve yeniden dağıtılması ve çevresel etkilerini azaltmak için dijital teknolojinin gelişimini desteklemek olarak belirlenmiştir.

Yer değiştirme tematik çalışma grubunun sonuç önerileri, özel araç dışında ulaşım çeşitlerinin geliştirilmesi, yeni seyahat alışkanlıklarına izin verecek şekilde kamuya açık yolların geliştirilmesi, otoyollardaki sera gazı salımının azaltılması, yeni seyahat alışkanlıklarının oluşturulması, yüksek hızlı güzergahların ötesinde tren kullanımına güçlü bir dönüş için koşulların iyileştirilmesi, demiryoluna veya denizyoluna doğru geçişe izin vererek sera gazı salan ağır yük taşıtlarının uzun mesafelerdeki dolaşımını azaltmak ve hava taşımacılığının zararlı etkilerini azaltmak olarak belirlenmiştir.

Barınma tematik çalışma grubunun sonuç önerileri, binaların genel enerji yenilemesinin 2040 yılına kadar zorunlu hale getirmek, kamu ve özel alanlarda ve endüstrilerde enerji tüketimini önemli ölçüde sınırlamak,

[114] Convention Citoyenne pour le Climat, 'Vos Contributions' <https://www.conventioncitoyennepourleclimat.fr/les-travaux-de-la-convention-2/> Erişim Tarihi :14.02.2026.

[115] Van Lang (n 105) 519.

[116] Convention Citoyenne pour le Climat, 'Les Propositions de la Convention Citoyenne pour le Climat' <https://www.lecese.fr/sites/default/files/pdf/Convention/ccc-rapport-final.pdf> Erişim Tarihi :14.02.2026 ; Stirn (n 107) 157 ; Duvic-Paoli (n 14) 243.

kasaba ve köylerdeki yaşamı çekici hale getirerek arazi gaspı ve kentsel yayılmaya karşı mücadele etmek olarak belirlenmiştir.

Beslenme tematik çalışma grubunun sonuç önerileri ise, sağlıklı sürdürülebilir gıda, daha az hayvansal ve daha çok bitkisel olmak üzere iklim dostu düşük sera gazı salan herkes için erişilebilir bir gıda sisteminin garanti edilmesi, tarımsal ekoloji uygulamalarına dayalı, sürdürülebilir ve düşük sera gazı salan tarım uygulamalarına geçiş, Fransa'da sağlıklı gıda ve düşük sera gazı emisyonlu tarımın teşvik edilmesiyle ilgili gelecekteki ticaret politikası üzerine düşünmek, gıda kalitesini Fransa ve Avrupa standartlarına uygun olarak geliştirmek adına katkı maddelerinin üretimini, ithalatını ve kullanımını düzenlemek olarak belirlenmiştir.

Tematik çalışma gruplarının müzakere ederek kabul ettiği sonuç önerilerinden dikkat çeken bazıları şunlardır: otoyollarda azami hız sınırının 130 km/saatten 110 km/saate indirilmesi, iç hat uçuşlarının sınırlandırılması, mağazaların gece aydınlatmalarının yasaklanması, kamuya açık açık alanlarda ve belirli araç türleri gibi yüksek karbon ayak izine sahip ürünlere yönelik tabelalar ve reklamların yasaklanması, işlenmiş gıdalardan daha yüksek vergi alınması.[117] Konvansiyonun sonuç önerileri, Fransa'nın iklim değişikliği karşısında mücadelesinde tüm vatandaşları ve tüzel kişileri bağlayan ve davranış değişikliğinde bulunmalarını sağlayıcı kanun değişiklikleri gerektiren önerilerdir. Bu öneriler, detaylı bir sonuç raporu halinde Fransa Cumhurbaşkanına ve hükümete sunulmuştur. Fransa parlamentosu tarafından hazırlanacak olan İklim ve Dayanıklılık Kanunu'nda *(La Loi Climat et Résilience)* Konvansiyonun sonuç önerilerinin yer alacağı hükümet tarafından taahhüt edilmiştir.

Bir bağımsız araştırma kuruluşu tarafından Konvansiyonun sonuç önerilerinin hayata geçip geçmediği hususunda yapılan araştırma ile 149 sonuç önerisinin sadece %10'unun hiç değişikliğe uğramadan %37'sinin ise değiştirilerek hayata geçirildiği; %53'ünün ise reddedilerek hiç uygulanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.[118] Öğretide reddedilen veya değiştirilerek hayata geçirilen önerilerin tam anlamıyla yapısal değişim üretmeyi amaçlayan tedbirler olduğu belirtilmektedir.[119] Konvansiyonun hiç değiştirilmeden hayata geçirildiğinden bahsedilen 15 sonuç önerisi şunlardır:

1. Park et ve devam et tesislerinin gelişimini yerel yönetimler tarafından geliştirilen hareketlilik planlarının hedeflerine entegre etme önerisi İklim ve Dayanıklılık Kanununun 26. maddesinde düzenlenmiştir.
2. İklim ve Dayanıklılık Kanunu tasarısının 33. maddesinde, nakliyecilerin karayolu taşımacılığına ilişkin bilgileri yayımlamasının zorunlu kılınması ve sera gazı salımını azaltmayı amaçlayan bir eylem planı yer almıştır.
3. En düşük sera gazı salımına sahip araçların plakalarına yapıştırılacak yeşil çıkartmaların oluşturulması hususunda çıkartma sistemi aracılığıyla hareketlilik oryantasyon kanununa *(la loi d'orientation des mobilités)* dâhil edilmiştir. Bu kanunda, park yerleri, şehir merkezine erişim gibi yeşil çıkartmalara sahip olanlara avantajlar sağlamaktadır.
4. Eğlence havacılığı için yani ticari veya askeri niteliktekiler hariç olmak üzere, uçak kullanılarak yapılan hava faaliyetlerinde kullanılan yakıtlar açısından daha fazla yakıt vergisi alınması hususu kabul edilmiştir.

[117] Climat: la Convention citoyenne vote en faveur de 149 propositions, <https://www.vie-publique.fr/en-bref/274705-la-convention-citoyenne-sur-le-climat-vote-en-faveur-de-149-propositions> Erişim Tarihi:14.02.2026.

[118] Reporterre, Enquête- Convention Citoyenne pour le Climat, 'Convention Pour le Climat : Seules 10 % des Propositions ont eté Reprises par le Gouvernement' <https://reporterre.net/Convention-pour-le-climat-seules-10-des-propositions-ont-ete-reprises-par-le-gouvernement> Erişim Tarihi:14.02.2026.

[119] Galván Labrador ve Christos Zografos (n 57) 419.

5. Finans Kanunu *(la loi de finances)* ile uçaklara yönelik biyoyakıt sektörünün gelişimini desteklemek üzere teşvik vergisinin kapsamı genişletilmiştir.
6. Fransız okul modelinde çevre eğitiminin ve sürdürülebilir kalkınmanın genelleştirilmesi için eğitim kanununun *(le code de l'éducation)* değiştirilmesi önerisi üzerine İklim ve Dayanıklılık Kanununda ilkokuldan liseye kadar sürdürülebilir kalkınma için eğitimin temel ve sürekli rolünün teyit edilmesinin amaçlanması; yükseköğretim için ise araştırma programlama kanunu, yükseköğretimin misyonlarına ekolojik geçiş konularında farkındalık ve eğitimi dâhil edilmiştir.
7. Yeni ve yenilenmiş binalarda 2030 yılına kadar petrol ve kömür kazanlarının değiştirilmesinin zorunlu kılınması kabul edilmiş; ancak bunun uygulanması hükümet tarafından ileri bir tarihe ertelenmiştir.
8. Kamusal alanların enerji tasarrufunu artırmak üzere, ısıtmalı teraslara ilişkin yasağın yanı sıra halka açık klimalı veya ısıtmalı binaların kapılarının kapatılması zorunluluğu kabul edilmiştir.
9. İklim ve Dayanıklılık Kanunu ile kentleşmeye yeni alanlar açılmasının kısıtlanması adına yerel yönetimlere arazilerin karbon tutma potansiyelinin korunması ve yeni inşaatların sınırlandırılması için tarımsal, doğal veya orman toprağının, tamamen veya kısmen su geçirmez hale getirilmesiyle sonuçlanabilecek geliştirme faaliyetlerinin yürütülebilmesi için bu tip arazilerde arsa bulunmadığının gösterilmesi zorunluluğu getirildi.
10. Vatandaşların yenilenebilir enerji projelerine katılımını artırmak amacıyla, yerel yönetimle yenilenebilir enerji projeleri oluşturulması hususunda çok yıllı enerji programlamalarında yenilenebilir enerji toplulukları ve yurttaş enerji topluluklarının geliştirilmesi İklim ve Dayanıklılık Kanunu tasarısına eklenmiştir.
11. Üreticiler ve distribütörler arasındaki fiyat müzakerelerinde Rekabet, Tüketici İşleri ve Sahtecilikle Mücadele Genel Müdürlüğünün varlığının sağlanması önerisi üzerine hükümet bunun zaten böyle olduğunu garanti etmiştir.
12. İnternet sağlayıcılarının tüketicileri ağa erişim sağlama bağlamında tüketilen veri miktarı konusunda bilgilendirmesini ve buna karşılık gelen sera gazı emisyonlarının eşdeğerini belirtmesi hususu Atıkla Mücadele ve Döngüsel Ekonomiye İlişkin Kanuna *(La Loi relative à la Lutte Contre le Gaspillage et à l'économie Circulaire)* eklenmiştir.
13. Fransa'nın bir sonraki ortak tarım politikası için sunduğu stratejik planın iklim performansına ilişkin bir değerlendirme oluşturmak üzere izleme mekanizması öngörülmesi hususu İklim ve Dayanıklılık Kanununda yer almıştır.
14. Fransa'nın bir sonraki ortak tarım politikası stratejik planının diğer ulusal çevre stratejileriyle uyumlu hale getirilmesi sağlanmıştır. Bu husus da İklim ve Dayanıklılık Kanununda yer almaktadır.
15. Fransa Anayasasının 1. maddesinde yapılmak istenen değişikliğe dair *"Cumhuriyet, biyolojik çeşitliliğin ve çevrenin korunmasını garanti eder ve iklim değişikliğine karşı mücadele eder."* cümlesinin eklenmesi önerisi üzerine 20 Ocak 2021 tarihinde anayasa değişiklik kanun teklifi Fransa parlamentosuna sunulmuştur.[120]

Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Konvansiyon üyelerini kabul ettiği toplantıda, kendisini Konvansiyona bağlayan ahlaki sözleşmenin sonuna kadar gideceğini ve 149 sonuç önerisinden 3'ü hariç olmak üzere[121] 146 sonuç önerisinin yerine getirileceğini ve mümkün olduğu kadar çabuk uygulanması gerektiğini teyit etmiştir.[122] Vatandaş meclisleri siyasal iktidarın talebiyle oluşturulan bir yapı olması sebebiyle, sunulan

[120] Reporterre (n 118).

[121] Fransa Cumhurbaşkanının kabul etmediği üç sonuç önerisinden ilki, Fransa Anayasasının başlangıcında yapılmak istenen değişikliğe dairdir. Fransa Cumhurbaşkanı, çevre korumasını kamusal özgürlüklerin, hatta demokratik kuralların bile üstüne koyma tehdidini taşıdığından bahisle

sonuç önerilerinin siyasal iktidarca desteklenmesi, vatandaş meclislerinin sonuç önerilerinin uygulamaya konulabilmesi için gereklidir. Konvansiyon, Fransa Cumhurbaşkanı ile vatandaşlar arasındaki yeni diyalog biçimini yansıtan bir model olarak dikkate değerdir.[123] Özellikle Konvansiyonun sonuç önerilerinde yer alan Fransa Anayasasının 1. maddesine eklenmesi istenen fıkra, biyolojik çeşitliliğin ve çevrenin korunmasını ve iklim değişikliğine karşı mücadeleyi güvence altına alması gereken devlet adına bir eylem yükümlülüğünü açıkça talep eden daha önce aynı maddede yapılması istenen değişikliklere nazaran daha kapsamlı bir değişiklik önerisidir.[124]

2. İklim İçin Vatandaşlar Konvansiyonunun Kamusal Politika Üretme ve Kamusal Politikaları Şekillendirme Kapasitesi: Engeller ve Çözüm Önerileri

Konvansiyonun oluşturulma aşamasından faaliyetlerini tamamlama aşamasına değin, sonuç önerilerinin referandum yoluyla filtresiz bir şekilde yürütme ve yasama organı ile halka sunulacağı yönünde verilen taahhütle yürütülecek kamu politikasına etkilerinin bir nevi belirli olduğu söylenebilecektir.[125] Ancak bu belirliliğe rağmen Konvansiyonun sonuç önerilerinin yürütülecek kamu politikalarına etkisi beklenenden daha az olmuştur. Duvic-Paoli, Konvansiyonu İVM ve Birleşik Krallık İklim Meclisi ile karşılaştırdığı çalışmasında, Konvansiyonun Fransa parlamentosuyla ilişkisinin, İVM ve Oireachtas ile arasındaki ilişkiye nazaran daha karmaşık ve gergin olduğunu, Fransa'da Konvansiyonun hükümet ve parlamentonun iklim krizine dair faaliyetlerine şüphe ile bakıldığını ve sonuç önerilerine yeterince yanıt veremediği düşüncesinin hâkim olduğuna vurgu yapmaktadır. Fransa cumhurbaşkanının Konvansiyonun sonuç önerilerini filtresiz uygulanacağı yönündeki taahhüdü iklim krizi olgusunun mevcut durumunu değiştirmek için Konvansiyona verilen potansiyel dönüştürücü gücü temsil etmesine rağmen aynı zamanda Konvansiyonun gerçekten filtresiz bir kanun üretip üretemeyeceği de süreç içerisinde gündeme gelmiştir.[126] Konvansiyon, faaliyetinin sonunda, doğrudan parlamentoya gönderilebilecek bir kanun metni oluşturmamış; daha ziyade, kurallar kademelenmesinde farklı basamaklarda olan ve aynı güce sahip olmayan karmaşık bir tavsiyeler karışımı sunmuştur.[127] Fransa Ekolojik Geçiş Bakanlığı, Konvansiyonun sonuç önerilerinin çıkartılan 3 öneri dışında 46'sının zaten uygulanmakta olduğunu, kalan 100 önerinin ise tamamen veya kısmen hayata geçirildiğini; kısmen veya tamamen uygulanan önerilerin farklı kanunlar, kanun altı düzenleyici işlemler aracılığıyla gerçekleştiğini ifade etmektedir.[128] Dolayısıyla, Konvansiyonun sonuç önerilerinin çoğu ya değiştirilmiştir ya da parlamento tarafından göz ardı edilmiştir. Fikrimizce, Konvansiyonun oluşturulma ve faaliyet gösterme amacı sosyal adalet çatısı altında sera gazı salımlarını 2030 yılına değin en az %40 oranında azaltacak önlemler önermek olarak belirlenmiştir. Konvansiyonun İklim ve Dayanıklılık Kanunu gibi tek bir kanun metni yazma amacı zaten bulunmamaktaydı. Dolayısıyla, Konvansiyondan da tek bir kanun metni oluşturmayı beklemek, bu beklentinin de gerçekleşmemesi üzerine Konvansiyonun faaliyetinin neticesindeki sonuç önerilerinin anlamsız olduğunu söylemek yanıltıcı olacaktır. Zaten Konvansiyon üyelerinin kanun yapım tekniği üzerine de donanımları bulunmamaktadır. Konvansiyonun sonuç önerilerinin dağınık bir mevzuat

kabul etmediğini ifade etmiştir. Diğer kabul edilmeyen sonuç önerileri ise temettüler üzerinden alınması istenen %4 oranında vergi ve otoyollarda azami hız sınırının 130 km/saatten 110 km/saate düşürülmesidir.

[122] Élysée, Réponse du Président de la République aux membres de la Convention Citoyenne pour le Climat, <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/06/29/le-president-emmanuel-macron-repond-aux-150-citoyens-de-la-convention-citoyenne-pour-le-climat> Erişim Tarihi:15.02.2026.

[123] Stirn (n 107) 151.

[124] ibid 161.

[125] Duvic-Paoli (n 14) 254.

[126] ibid 254.

[127] Duvic-Paoli bunun süreci daha karmaşık hale getirdiği görüşündedir. Bkz. Duvic-Paoli (n 14) 255.

[128] Ministère de la Transition Écologique, 'Suivi de la Convention Citoyenne pour Climat' <https://www.ecologie.gouv.fr/suivi-convention-citoyenne-climat/>Erişim Tarihi:14.02.2026

içine yerleştirilecek öneriler olması, bu önerilerin etkililiğini azaltan bir husus değildir. Pek tabi, dağınık bir mevzuat içerisine işlenecek öneriler yasama ve yürütme organlarının daha titiz çalışmalar yapmasını gerektirecektir. Zaten kanun yapmakla görevli yasama organının görevi de budur. Bu noktada, Konvansiyonun çıktılarının kamusal politikaları şekillendirme kapasitesi Konvansiyonun çıktılarının neticede Fransa parlamentosu ve hükümeti tarafından ne ölçüde dikkate alınıp alınmadığının değerlendirilmesi ile anlaşılacaktır.

Konvansiyonun Fransa Anayasasının 1. maddesinde yapılmasını önerdiği anayasa değişikliğinin kabul edilmesi için referanduma sunulması gerekmekteydi. Ancak anayasa değişikliği teklifinin parlamentoda görüşülmesi esnasında milletvekilleri ve senatörler arasındaki görüş farklılıkları üzerine metni aynı şartlarda oylayamadıkları için başbakan anayasa değişikliğinden vazgeçildiğini duyurdu. Anayasa değişiklik teklifi görüşmelerinde milletvekillerinin madde metnindeki Fransa devletinin çevrenin korunmasını garanti etmesi *(garantir)* şeklindeki fiilin kullanılmasını hukuki sonuçlarının belirsizliği sebebiyle kabul etmemişlerdir.[129] Hal böyleyken, Konvansiyonun anayasa değişikliği önerisi de referanduma sunulamamış ve hayata geçememiştir. Konvansiyonun sonuç önerilerinin hiç değişikliğe uğramadan kabul edilen %10'luk dilimi içerisinde bile anılan anayasa değişikliği önerisinde olduğu gibi hayata geçirilemeyen öneriler bulunmaktadır. Konvansiyonun sonuç önerilerinin %37'sinin ise değiştirilerek uygulandığından bahsedilmektedir.[130] Konvansiyonun sonuç önerilerinden biri, hak savunucusu modeli olarak çevre savunucusu *(Défenseur de l'environnement)* statüsünde bir bağımsız izleme organının oluşturulması idi. Bu hususta, 2021 yılında milletvekillerinden biri tarafından da parlamentoda dile getirilen bu öneri hala hayata geçirilememiştir. Milletvekili Cécile Muschotti tarafından çevre savunucusu statüsünde bir organ oluşturmaya dair bir rapor Fransa hükümetine sunulmuşsa da bununla ilgili başkaca bir gelişme olmamıştır.

Konvansiyonun oluşturulacağı duyurusunu yaparken Fransa Cumhurbaşkanı Konvansiyonun sonuç önerilerinin filtresiz *(sans filtre)* yani yeniden formüle edilmeden uygulanacağı dile getirilmişse de netice böyle olmamıştır. Her ne kadar Fransa Cumhurbaşkanı *Emmanuel Macron*'un Konvansiyonun sonuç önerilerine sözlü desteği ve uygulamaya konma taahhüdü olsa da uygulamada Konvansiyonun sonuç önerilerinin geniş yer bulmadığı görülmektedir. Konvansiyonun sonuç önerileri Fransa parlamentosu tarafından dikkate alınacaksa da müzakere ve kanun yapma yetkisinin hala parlamentonun elinde olduğu unutulmamalıdır. Bu konuda, öğretide Duvic-Paoli kanun yapımının özünün bir filtreleme sürecini gerektireceğinden, kanun yapımında anayasal sınırlar göz önüne alındığında, "filtresiz" ifadesinin, bir metnin müzakereler ve düzenlemeler yapılmaksızın kanuna dönüştürüleceği anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir.[131]

Konvansiyonun sonuç önerilerinin hukuki bağlayıcılığının olmaması, bu önerilerin hayata geçmesi açısından son kararın parlamentoya ve milletvekillerine bırakılması anlamına gelmektedir. Zira, aksi de vatandaş meclislerinin niteliği ile bağdaşmayacaktır. Çünkü, Konvansiyon parlamentonun yerini almak ve kanun yapmak için oluşturulmamıştır. Teorik olarak milletvekilleri ve senatörler halkın iradesini yansıtan sonuç önerilerini değiştirmek veya reddetmek konusunda özgürseler de mevcut koşullarda manevra alanlarını daraltacak siyasi baskılara maruz kalmaktadırlar.[132] Hükümet ve milletvekilleri İklim Kanunu hazırlık aşamasında Konvansiyonun sonuç önerilerini tümüyle dikkate almadıkları ve bunları tabiri caizse sulandırdıkları *(édulcorées)* için eleştirilmişlerdir.[133] Bu eleştiriler ve Konvansiyona halk tarafından verilen

[129] Projet de loi constitutionnelle complétant l'article 1er de la Constitution et relatif à la préservation de l'environnement, <https://www.vie-publique.fr/loi/278185-loi-environnement-article-1-constitution-referendum-climat#:~:text=Le%20texte%20introduisait%20à%20l,lutte%20contre%20le%20dérèglement%20climatique%22> Erişim Tarihi:14.02.2026

[130] Reporterre (n 118).

[131] Duvic-Paoli (n 14) 254.

[132] Van Lang (n 105) 522.

[133] Jean-Charles Rotoullié, 'La Loi n° 2021-1104'du 22 Août 2021 Portant Lutte Contre le Dérèglement Climatique et Renforcement de la Résilience face à ses Effets' (2021) 5 Revue Française Droit Administratif 950; Wells (n 28) 122.

destek, parlamenterlerin maruz kaldığı siyasi baskıyı göstermektedir. Buna rağmen neticede Konvansiyonun Sonuç önerilerinin çoğu ya reddedilmiş ya da değiştirilerek uygulanmıştır. İklim ve Dayanıklılık Kanununun hazırlanmasında ve Fransa'nın iklim politikasının uygulanmasında Konvansiyonun çalışmaları değişikliklere yol açmışsa da üretilen sonuç önerilerinin etkililiğinin bu sonuç önerilerinin pek çoğunun uygulanmaması veya değiştirilmesi sebebiyle az ancak yine de dikkate değer olduğu söylenebilecektir.

Konvansiyonun sonuç önerileri şu açıdan dikkate değerdir: konvansiyon, iklim kanunu yapım sürecini dönüştürmeye katkı sağlamıştır.[134] Konvansiyonun çalışmaları esnasında soru sormak, eleştiri ve endişeleri ifade etmek üzere Fransa Cumhurbaşkanı ile bir araya gelerek toplantılar yapılmıştır. Yine, Konvansiyon çalışmalarını tamamladıktan sonra Konvansiyon üyeleri hükümet yetkilileriyle düzenli toplantılar yapmaya ve dış paydaşlarla hükümet istişarelerine katılmaya davet edilmiştir.[135] Dolayısıyla, neticede çok az öneri hayata geçse de kanun yapım sürecinde Konvansiyonun ve üyelerinin yer alması, kanun yapım sürecini dönüştürmek için atılan önemli bir adımdır. Neticede, katılımcı demokrasi ve ekolojik geçiş için Konvansiyonun çalışmalarından yararlanılmıştır.[136]

Vatandaş meclislerinin kanun koyucuların kararlarını alırken değerlendirdiği bilgiye dayalı tercihleri ortaya çıkarmak üzere oluşturulan danışma mekanizmaları olduğundan bahsedilmişti. Bu bağlamda Konvansiyonun süreç boyunca çevresel bilgiye erişim hususunda halkı bilgilendirmeye yönelik işlevini yerine getirdiği görülmektedir. Kamuoyunun, Konvansiyonun tam olarak ne olduğunu bilmemesi halinde Konvansiyon tarafından ortaya konulan sonuç önerilerinin meşruiyetini kabul etmesi beklenemez. Ulusal ve yerel STK'ların oluşturduğu Fransa İklim Eylem Ağının *(Le Réseau Action Climat)* anketine göre, her 10 fransızdan 7'si, Konvansiyonun sonuç önerilerinden haberdar olmuştur. Her 5 fransızdan 3'ü ise Konvansiyonun Fransız milleti adına kanun teklifinde bulunmasın meşru bulmaktadır.[137] Konvansiyon çalışmalarını yürütürken, Konvansiyon üyeleri basınla konuşmaya ve ve parlamento üyeleriyle etkileşime girmeye teşvik edilmiştir.[138] Böylece, Konvansiyon üyeleri tematik grup çalışmalarında yürüttükleri müzakerelere ilişkin hem basınla hem de parlamento üyeleriyle etkileşime çok daha geniş halk kesiminin çalışmalarından haberdar olmaları sağlanmıştır. Yine, Konvansiyonun oturumları arasında resmî internet sitesinde Konvansiyon üyesi olmayanların önerilerini sunabilecekleri bir platformun sunulması halkın katılımını artıran bir husustur. Anılan platforma oturumlar arasında her bir oturumun özetinin sunulması, Konvansiyondan geniş halk kesimine doğru çevresel bilgilerin yayılmasını sağlamıştır. Konvansiyon üyeleri ile Konvansiyon üyesi olmayan halk arasında çift yönlü bilgi akışı sağlanmaktadır. Yine, Konvansiyonun tematik çalışma gruplarında uzman kişilerle üyeler arasındaki etkileşim de çift yönlü bilgi akışının göstergesidir.

Konvansiyonun etkililiğini azaltan bir husus, daha önce bahsedildiği üzere üyelerin tematik çalışma gruplarına ayrılması sebebiyle her bir tematik çalışa grubunda 30 üyenin bulunması hatta alt çalışma gruplarında daha az üyenin bulunması ve bunların gruplar arası yer değiştirmemeleri sebebiyle birbiri ile müzakere eden üye sayısının az olmasıdır. Müzakerenin az sayıda kişi arasında gerçekleşmesi, daha az sayıda fikir teatisi anlamına geleceğinden neticede alınacak karar veya kararlarda yansıtılacak bakış açısının daha dar olması anlamına gelmektedir.

Son olarak hem sonuç önerilerinin uygulanabilirliği hem de iç işleyişindeki müzakere edebilirliğe dair sorunlar karşısında Konvansiyon basın aracılığıyla iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle ilgilenen, bu

[134] Duvic-Paoli (n 14) 256.

[135] ibid 257.

[136] Rotoullié (n 133) 949, 955.

[137] Réseau Action Climat France, 'Sondage : Des Gaulois pas Si Réfractaires à l'Action Climatique' <https://reseauactionclimat.org/sondage-des-gaulois-pas-si-refractaires-a-laction-climatique/> Erişim Tarihi:15.02.2026; King ve Wilson (n 68) 74.

[138] Claire Mellier ve Rich Wilson, 'Getting Climate Citizens' Assemblies Right' Carnegie Europe, <https://carnegieendowment.org/research/2020/11/getting-climate-citizens-assemblies-right?lang=en&center=europe> Erişim Tarihi: 18.02.2026.

meseleyi aileleri ve yakın çevresi ile paylaşarak tartışan ve kanun koyuculara önerileri uygulamaları için baskı yapan bir topluluk hareketi yaratması açısından kamusal politikaları şekillendirme kapasitesi bulunan bir vatandaş meclisi örneği olarak değerlendirilebilir.

Konvansiyonun sonuç önerilerinin kamusal politikaları şekillendirme kapasitesinin sınırlılığına yönelik olarak da İVM açısından sunduğumuz çözüm önerilerine benzer çözümler getirilebilir. Konvansiyon bir kereliğine toplanan bir yapıydı. Öncelikle konvansiyonun yapısının kalıcı hale getirilmesi, anılan kapasitenin artırılması için ilk adım olarak belirlenebilir. Ardından, yasama ve yürütme organlarına konvansiyonun sonuç önerilerinin uygulanmasının reddedilmesi veya uygulanamadığı durumlarda bunun gerekçesini sunma yükümlülüğü getirilmelidir. Bunun yanında, İVM için sunduğumuz çözüm önerisiyle paralel olarak konvansiyonun da sonuç önerilerinin hayata geçirilmesi noktasında bir izleme ve denetim mekanizmasının kurulması gerekmektedir.

IV. Türk Hukuku Çerçevesinde Ulusal İklim Vatandaş Meclisi İçin Model Önerisi: Muhtemel Engeller ve Çözüm Önerileri

Türkiye'de bu çalışmanın hazırlandığı esnada iklim değişikliğine odaklanan ulusal düzeyde bir vatandaş meclisi bulunmamaktadır. Buna karşılık, yerel düzeyde büyükşehir belediyesine bağlı olarak çalışmalar yürüten iklim vatandaş meclisi olan İzmir İklim İçin Yurttaş Meclisi ile salt iklim değişikliğine özgülenmese dahi yerel düzeyde çevresel meselelere odaklanan İzmir Yurttaş Meclisi kurulmuştur. Anılan iki vatandaş meclisi de yerel düzeyde olup, ulusal düzeyde iklim vatandaş meclisi değildirler. Çalışmamızda, ulusal iklim vatandaş meclislerinden İVM ve Konvansiyon örnekleri de göz önüne alındığında Türk hukukunda daha önce hiç hayata geçirilmemiş bir ulusal iklim vatandaş meclisinin nasıl teşkil edebileceğiyle yetki alanının çerçevesinin de anayasa hukuku açısından incelenmesi gerekmektedir.

Halkın yönetime katılmasını sağlayan bir hukuki araç olan vatandaş meclislerinin anayasal dayanağı olarak demokratik devlet ilkesi gösterilebilir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti demokratik bir devlettir. Ayrıca Anayasanın başlangıç metninde *"bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi"* ifadesi yer almaktadır. Anayasada ifade edilen demokratik devletten ne anlaşılması gerektiği Anayasa Mahkemesinin (AYM) kararlarında somutlaşmıştır. AYM'ye göre, demokratik bir devlet ile kastedilen özgürlükçü ve çoğulcu demokrasi anlayışıdır.[139] Ayrıca AYM, demokratik devlet ilkesi bağlamında katılımcılık, çoğulculuk ve vatandaşların görüşlerini açıklama hakkına sahip olduğunu ifade etmektedir.[140] Doğrudan veya dolaylı olarak halkın yönetime katılması, çoğulculuk ve ifade özgürlüğü modern demokratik devletin unsurlarındandır.[141] Dolayısıyla, demokratik devlet ilkesi, kurulacak olan ulusal iklim vatandaş meclisinin anayasal dayanağını teşkil etmektedir.

Bir diğer varsayım, Türk hukuku çerçevesinde ulusal iklim vatandaş meclisi kurulabilmesi için, tali kurucu iktidar tarafından anayasanın TBMM'nin bilgi edinme ve denetim yollarını düzenleyen 98. maddesinde bir değişiklik yapılarak TBMM'nin bilgi edinme ve denetim yollarına "ulusal vatandaş meclisi" eklenebilir. Ancak

[139] Anayasa Mahkemesi E.1985/8 K.1986/27 26.11.1986, *"Klasik demokrasiler temel hak ve özgürlüklerin en geniş ölçüde sağlanıp güvence altına alındığı rejimlerdir. Kişinin sahip olduğu dokunulmaz, vazgeçilmez, devredilmez, temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulup tümüyle kullanılamaz hale getiren kısıtlamalar, demokratik toplum düzeni gerekleriyle uyum içinde sayılamaz. Özgürlükçü olmak yanında, hukuk devleti olmak ve kişiyi ön planda tutmak da aynı rejimin öğelerindendir. Şu halde getirilen sınırlamaların, Anayasanın 2. maddesinde ifadesini bulan Cumhuriyetin temel niteliklerine de uygun olması gerekir. Bu anlayış içinde özgürlüklerin yalnızca ne ölçüde kısıtlandığı değil, kısıtlamanın koşulları, nedeni, yöntemi, kısıtlamaya karşı öngörülen kanun yolları, hep demokratik toplum düzeni kavramı içerisinde değerlendirilmelidir. Özgürlükler, ancak; istisnaî olarak ve demokratik toplum düzeninin sürekliliği için zorunlu olduğu ölçüde sınırlandırılabilirler. Demokratik hukuk devletinde, güdülen amaç ne olursa olsun, özgürlük kısıtlamalarının bu rejimlere özgü olmayan yöntemlerle yapılmaması ve belli bir özgürlüğün kullanılmasını ortadan kaldıracak düzeye vardırmamasıdır."*

[140] Anayasa Mahkemesi E.2023/71, K.2023/182 26.10.2023, parag.19.

[141] Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar)* (Seçkin Yayıncılık 2025) 397.

anayasa değişikliğiyle ulusal vatandaş meclisinin anayasal statüye kavuşturulması halinde dahi, egemenliği kayıtsız şartsız millete ait oluşu; egemenliğin yetkili organlar aracılığıyla kullanılması ve yasama yetkisinin devredilmezliği gibi temel anayasalar ilkeler kapsamında ulusal vatandaş meclisinin bir danışma organı statüsünden ileriye geçemeyecektir. Böyle bir anayasa değişikliği halinde dahi, alınacak bir kamusal politika kararında söz sahibi olacak olan TBMM'dir. Anayasal dayanağa kavuşturulan ve TBMM'nin bilgi edinme yolu olarak tasarlanan ulusal vatandaş meclisi, kanun çerçevesinde belirli konulara özgülenmek suretiyle ulusal iklim vatandaş meclisi olarak tasarlanabilir.

Anayasanın 6. maddesine göre, egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Türk milleti, egemenliğini Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır. Dolayısıyla, vatandaş meclisleri halkın yönetime katılmasını sağlayan bir hukuki araç olarak anayasanın yetkili kıldığı yasama ve yürütme organlarının yerine geçemez. Ancak İVM örneğinde olduğu gibi egemenliği kullanmaya yetkili olan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından iklim değişikliğiyle mücadele için neler yapılabilir? sorusunu yanıtlamak üzere demokratik devlet ilkesine dayanılarak ulusal düzeyde bir vatandaş meclisi oluşturulabileceği kanaatindeyiz. Bu vatandaş meclisi, TBMM'nin vatandaş meclisinin çerçevesini çizen bir kanun kabul etmesiyle kurulabilir. Böylece kurulacak olan vatandaş meclisi, TBMM'nin yerine geçerek kararlar alan bir meclis olmayacak; bunun yerine TBMM'nin yasama yetkisini kullanırken faydalanılabilecek tamamlayıcı ve danışma niteliğine sahip bir hukuki araç olacaktır. Kanunla kurulacak olan vatandaş meclisi, iklim değişikliğiyle mücadelede kurumsal olarak süreklilik gösteren bir hukuki araç olarak faaliyet gösterecek ve iklim değişikliğiyle mücadelede vatandaşların müzakere yoluyla seslerini duyurduğu ve görüşlerini ifade ettiği bir hukuki araç olarak hukuk düzeninde var olacaktır. Anayasanın 7. maddesinde düzenlenen yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesi sebebiyle de kurulacak olan ulusal iklim vatandaş meclisinin yasama organının yerine geçerek hukuken bağlayıcı kararlar alması mümkün değildir.

İrlanda örneğinde kurulan vatandaş meclisi, İrlanda parlamentosunun bir kararıyla hayata geçirilmiştir. Türk hukukunda parlamento kararları, TBMM'nin kanun dışındaki işlemlerine karşılık gelmektedir.[142] Kanaatimizce, TBMM'nin parlamento kararıyla ulusal bir iklim vatandaş meclisi kurması, vatandaşların görüş ve önerilerinin meclis çalışmalarına aktarılmasını sağlayan, meydana getirdiği sonuç önerileri hukuki bağlayıcılık taşımayan ve danışma niteliğinde bir mekanizma kurulması şeklinde yorumlanmalıdır. Türk anayasa hukukunda parlamento kararlarıyla dış dünyaya yönelik genel, soyut, objektif kurallar konulamayacağından ulusal iklim vatandaş meclisi sadece TBMM'nin bilgi edinme ve denetim yollarını pekiştiren tamamlayıcı bir organ niteliği taşıyabilecektir. Ayrıca, parlamento kararları AYM'nin yargısal denetimi dışında olduğundan kişilerin temel hak ve özgürlüklerini ya da geniş anlamda vatandaşları ilgilendiren bir katılım mekanizmasının yargısal denetim dışında bırakılan parlamento kararıyla değil, kanun yoluyla düzenlenmesi hukuki güvenlik ilkesinin ve dolayısıyla hukuk devleti olmanın da bir koşuludur.

Ancak Türkiye'de toplumdaki siyasal kutuplaşma düzeyinin yüksekliği, iklim değişikliğiyle mücadelede ulusal vatandaş meclisi aracılığıyla oluşturulacak kamusal politikaların meclis tarafından benimsenmesi noktasında bu kamusal politikalara karşı çıkanlar tarafından meşruiyet eleştirileriyle karşılaşabilecektir. Bunun karşısında, Türkiye'deki cumhurbaşkanlığı hükümet sistemiyle birlikte, yürütme organının parlamento üzerindeki ağırlığı hesaba katılacak olursa, TBMM'nin bilgi edinme yolu olarak tasarlanan ulusal vatandaş meclisinin parlamentodaki çoğunluğa sahip siyasal partinin uygulamak istediği kamusal politikalarını meşrulaştırma aracı olarak kullanılarak bir tasdik makamı gibi görülmesine de sebebiyet verebilecektir.

[142] Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku* (Beta Yayıncılık 2023) 327.

Bir diğer varsayım, Fransa örneğine benzer şekilde, Türkiye'de de yürütme organı olan cumhurbaşkanının kendiliğinden bir kararla ulusal bir vatandaş meclisi kurulmasıdır. 2017 tarihli anayasa değişikliği sonrasında kabul edilen 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanı Kararnamesine göre cumhurbaşkanlığı merkez teşkilatında cumhurbaşkanlığı politika kurulları bulunmaktadır.[143] Anılan cumhurbaşkanlığı kararnamesine göre politika kurullarının, cumhurbaşkanınca alınacak kararlar ve oluşturulacak politikalarla ilgili öneriler geliştirme; geliştirilen politika ve strateji önerilerinden cumhurbaşkanınca uygun görülenler hakkında gerekli çalışmaları yapma; görev alanlarına giren konularda bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcileri, alanında uzman kişiler ve ilgili diğer ilgililerin görüşünü alarak uygulanan politikaları ve gelişmeleri izlemek, yapılan çalışmalarla ilgili cumhurbaşkanına rapor sunma görevleri bulunmaktadır.[144] Bu hükme göre, cumhurbaşkanlığı merkez teşkilatına dahil olan politika kurulları oluşturulacak kamusal politikalarla ilgili öneriler geliştirmekte ve dolayısıyla politikalar oluşturmaktadır. Cumhurbaşkanı, politika kurullarından belirli tavsiyeler alabilir. Kurulan politika kurullarından özellikle iklim değişikliğine özgülenen bir politika kurulu bulunmasa da iklim değişikliğiyle mücadele yerel yönetim ve afet politikaları kurulunun görev ve yetkisi kapsamında düşünülebilir. Yerel yönetim ve afet politikaları kurulunun görev ve yetkilerinden biri şöyledir: *"Çevre, orman, su ve benzeri alanlarda koruyucu ve geliştirici politika önerileri geliştirmek"*. Ayrıca iklim değişikliğiyle mücadeleyle ilgili kamusal politikalar, hukuk politikaları kuruluyla ilişkilendirilebilir. Hukuk politikaları kurulunun görev ve yetkilerinden bazıları şunlardır: *"Adalet, hak ve özgürlükler, eşitlik ilkesi, hukukun üstünlüğü ve çoğulcu demokrasinin geliştirilmesine yönelik politika önerileri oluşturmak, Haklar ve hak ihlalleri ile ilgili araştırmalarda bulunmak ve ihlallerin önlenmesine yönelik çözüm yolları aramak ve önerilerde bulunmak"*. İklim değişikliğiyle mücadelede, TBMM'nin kabul edileceği bir kanunla oluşturulacak vatandaş meclisinin çalışmaları neticesinde meydana getireceği sonuç önerileri yerel yönetim ve afet politikaları kuruluyla hukuk politikaları kurulu aracılığıyla oluşturulacak kamusal politika önerilerini etkileme potansiyeline sahiptir. Böylece, vatandaş meclisinden gelen kamusal politika önerileri anılan politika kurulları aracılığıyla cumhurbaşkanına iletilecektir. Cumhurbaşkanlığı merkez teşkilatında yer alan ve kamusal politika üreten politika kurulları, dayanağını cumhurbaşkanlığı kararnamesinden almakta olup anayasal bir organ değildir. Dolayısıyla, cumhurbaşkanının ilgili cumhurbaşkanlığı kararnamesinde bir değişiklik yaparak politika kurullarını kaldırması ihtimalinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Bakanlıklar, 2017 sonrasındaki anayasal sistem çerçevesinde, kamusal politikaların üretilmesinden ziyade uygulandığı birimlerdir. 2017 anayasa değişikliği sonrasında, bakanlıkların yürütme organı üyesi değildirler; yalnızca cumhurbaşkanınca atanarak yine onun tarafından görevden alınabilen bir konumdadırlar. Kamusal politikalar yalnızca tek kişiden oluşan yürütme organı olan cumhurbaşkanınca oluşturulmaktadır, ancak bu politikaları uygulama birimi olan bakanlıkların uygulamak zorunda olmaları, uygulamadaki sorunların gözden kaçmasına sebep olabilir. Bu noktada, kanunla kurulan bir vatandaş meclisinin ürettiği kamusal politika niteliğindeki çıktılar önem taşımaktadır. Uygulamadaki sorunları göz ardı eden kamusal politikaların üretilmemesi vatandaş meclisleri aracılığıyla sağlanabilir. Özellikle vatandaş meclislerinin faaliyetlerine iklim değişikliğiyle mücadelede kamusal politika uygulayıcısı olan çevre, şehircilik ve iklim değişikliği bakanlığı bünyesindeki uzmanlar meclis üyelerini bilgilendirir ve üyelerin dikkatini uygulamadaki sorunlara çekerek bu sorunların çözümü için alternatif kamusal politikaların oluşturulmasını destekleyebilir.

Cumhurbaşkanına iletilen kamusal politika önerileri cumhurbaşkanının talimatıyla Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına iletilerek hayata geçirilebilecektir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanı Kararnamesinin 97. maddesi

[143] Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanı Kararnamesi madde 11.

[144] Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanı Kararnamesi madde 22.

kapsamında belirlenen görev ve yetkilerinden biri, *"küresel iklim değişikliği ve bununla ilgili gerekli tedbirlerin alınması için plan ve politikaların belirlenmesi amacıyla çalışmalar yapmak"* olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla iklim değişikliğiyle mücadelede vatandaş meclisinden çıkan kamusal politikalar cumhurbaşkanının süzgecinden geçirildikten sonra Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından uygulamaya konabilir.

Türk hukukunda, egemenliğin sahibi olan milletin egemenliği yetkili organlar aracılığıyla kullanması, kanunla kurulacak bir vatandaş meclisinin yasama ve yürütme organlarının yerine geçemeyeceği göz önüne alındığında, Türkiye'de iklim değişikliğiyle mücadelede ulusal düzeyde oluşturulacak bir vatandaş meclisinin danışma niteliğinde kamusal politikalar üretmesi diğer bir deyişle hukuki bağlayıcılıktan yoksun olması sebebiyle kamusal politikaları doğrudan şekillendirme kapasitesi de anayasanın çizdiği bu kurallar çerçevesinde sınırlı olacaktır.

Türk hukukunda ulusal düzeyde iklim değişikliğine odaklanan vatandaş meclisinin kamusal politikaları üretme ve şekillendirme kapasitesinin artırılması için ilk çözüm önerimiz, meclisin kabul ettiği sonuç önerilerine hukuki bir bağlayıcılık tanınamayacağı için, bunun yerine bir kanunla cumhurbaşkanına ve TBMM'ye meclisin kabul ettiği sonuç önerilerine karşı bir gerekçeli cevap verme yükümlülüğü getirilmesidir. Eğer TBMM veya cumhurbaşkanı, ulusal iklim vatandaş meclisinin kabul ettiği bir sonuç önerisini neden uygulamadığını ya da neden uygulayamayacağını belirli bilimsel veya hukuki gerekçelere dayandırarak tatmin edici açıklamalarla desteklemelidir. İkinci çözüm önerimiz, TBMM İçtüzüğünde yapılacak bir değişiklikle, ulusal iklim vatandaş meclisinin sonuç önerilerinin ilgili meclis komisyonlarında öncelik verilerek görüşülmesi için bir değişiklik yapılabilir. Böylece, ulusal iklim vatandaş meclisine, kabul ettiği öneriler doğrultusunda TBMM'nin işleyişini etkileme imkanı tanınmış olacaktır.

V. Sonuç

İklim değişikliği gibi teknik ve politik özellikleri haiz küresel bir olgu karşısında devletlerin yürüteceği kamu politikalarının üretilmesi ve şekillendirilmesi açısından vatandaş meclisleri aracılığı ile halkın sesini duyurması ve düşünce ile yorumlarını ifade etmesi, anılan tartışmalı meselede devletin ve kamu makamlarının alacağı kararlara meşruluk sağlayan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Uygulamada da dünyada çok fazla sayıda ulusal veya yerel vatandaş meclisinin çalışmalar yaptığı görülmektedir. Bu meclisler, meseleye kendi bakış açılarını katan ve devletlerin uygulayacağı ve dönüştüreceği kamusal politikaları oluşturarak sistem içine dahil eden; dolayısıyla temelde siyasal sistemin işleyişine katkıda bulunan girdiler üretmektedirler. Ayrıca siyasal makamlara da kamusal politikaların yürütülmesi açısından destek sunmaktadırlar.

Ulusal vatandaş meclislerinden çalışmamız kapsamında incelenen İrlanda ve Fransa örnekleri, vatandaş meclislerinin farklı siyasal bağlamlarda, farklı tasarım özellikleriyle ve farklı sonuçlarla nasıl işlediğini gösteren iki örnektir. İVM sadece iklim değişikliği meselesine odaklanmakla birlikte, farklı dönemlerde başka meseleleri de müzakere eden kalıcı bir müzakereci demokrasi kurumu olarak tasarlanmıştır. Konvansiyonsa tamamen iklim değişikliğinin zararlı etkilerine odaklanan, bu konuda tematik çalışma grupları aracılığıyla somut ve uygulanabilir politikalar üretmek ve hükümete sunmak üzere oluşturulmuş geçici bir yapıdır. Her iki örnek de tasarım açısından demokratik kura olarak ifade edilen rastgele seçilen kişilerden oluşmuş olup, çalışmalarında teknik meselelerde uzmanlardan yardım alarak müzakere temelli çalışmalar yürütmüştür.

Her iki meclisin de kamusal politika çıktıları üretme kapasitesi mevcuttur. Yalnızca üretilen bu politika çıktılarının kamusal politikaları şekillendirme kapasitesi ve meşruluk düzeyi tartışmalıdır. Anılan örneklerde vatandaş meclislerinin halkı temsil etmediğini ve bunların çıktılarınınsa kamusal politikalar olarak kabul edilemeyeceğini savunanlar olmakla birlikte temsili demokrasi anlayışı kapsamında seçilmiş kamusal poli-

tika uygulayıcıları veya hükümetlerinde diğer yandan meclis çıktılarını görmezden gelmeleri veya uygulamak konusunda isteksiz veya seçici olmaları da söz konusudur.

İVM'nin çalışmaları neticesinde ortaya konan çıktılar, İrlanda parlamentosuna iletilerek parlamento içerisindeki komite aracılığıyla direkt aynen hayata geçirilmese de değiştirilerek veya dönüştürülerek kamusal politika olarak karşılık bulabilmiştir. İVM'nin çıktıları yasama organının önüne gelmiş ve parlamento içerisinde müzakere edilerek kamusal politikalara dönüştürülmesi mümkün olmuştur. İrlanda'da İVM'nin kurumsal olarak kalıcı varlığı ve parlamento içerisindeki *Oireachtas* İklim Eylem Komitesi aracılığıyla İVM ile parlamento arasında bağlantı bulunması, meclisin ürettiği çıktıların parlamentoda destek bulabilmesini artıran bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Konvansiyonun ortaya koyduğu çıktılar ise, başlangıçta konvansiyon oluşturulurken cumhurbaşkanının konvansiyonun ortaya koyduğu çıktıların "filtresiz" bir şekilde uygulamaya konulacağı vaadini vermişse de netice böyle olmamıştır. Konvansiyonun çıktıları büyük oranda hayata geçirilememiş veya politik filtrelemeye maruz kalarak ya değiştirilmek suretiyle hayata geçirilmiş yahut hiç uygulamaya konulmamıştır. İVM'den farklı olarak Konvansiyonun çıktılarını yürütme organına sunmaktadırlar.

Her iki vatandaş meclisinin çıktıları, iklim değişikliğiyle ilgili olarak sektörel ve teknik meseleleri çözmeye odaklanan kamu politikaları şeklindedir. Meclisler, kamusal politika üretimi açısından teknik uzmanlardan da destek alınmak suretiyle detaylı kamusal politika üretimini sağladıkları söylenebilir. Ancak her iki meclisin de kamusal politikaları şekillendirme kapasitelerinin, kamusal politikaları üretme kapasitelerine nazaran sınırlı olduğu görülmüştür. Çünkü, meclislerin ürettikleri çıktılar, temsili demokrasi araçlarının süzgecinden geçmektedir. İVM örneğinde, meclis çıktılarının seçilmiş milletvekillerinden oluşan parlamentonun; konvansiyon örneğindeyse çıktıların kamusal politika uygulayıcısı konumunda olan hükümet tarafından aynen kabul edilmeyerek değiştirildiği, farklı uygulamalara dönüştürüldüğü veya dikkate alınmadığı görülmektedir.

Türk hukuku çerçevesinde Ulusal İklim Vatandaş Meclisi tasarlanması halinde, bu meclisin anayasal dayanağı olarak Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesinde yer alan demokratik devlet ilkesi gösterilebilir. Türk hukukunda egemenliğin yetkili organlar eliyle kullanılması, yasama yetkisinin devredilmezliği ilkeleri uyarınca tasarlanacak vatandaş meclisi kararları hukuki bağlayıcılıktan yoksun bir danışma organı niteliğinde olacaktır. Hukuk devleti ilkesi gereği, tasarlanacak vatandaş meclisinin TBMM'nin yapacağı bir kanunla kurulması mümkündür. Ancak bu meclisin, siyasal kutuplaşma düzeyi ve yürütme organını yasama organı üzerindeki ağırlığı göz önüne alındığında siyasal çoğunluğu elde edenler lehine çalışan bir onay makamı olma riskinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Anılan riski aşmak ve ulusal iklim vatandaş meclisinin kamusal politika üretme ve şekillendirme kapasitesini artırmak üzere,

TBMM ve cumhurbaşkanına meclisin önerilerini uygulamama kararları için bilimsel ve hukuki gerekçe sunma zorunluluğu getiren gerekçeli cevap yükümlülüğü kanunla kabul edilmelidir. Ayrıca, TBMM İçtüzüğünde yapılacak değişiklikle vatandaş meclisinin sonuç önerilerinin meclis komisyonlarında önceliklendirilerek gündeme alınması sağlanmalıdır. Böylece vatandaş meclisi, iklim değişikliğiyle mücadelede halkın katılımını kalıcı hale getiren ve devlet organlarını demokratik yönden tamamlayıcı işlevsel bir yapıya sahip olabilecektir.

Vatandaş meclislerinin kamusal politikaları şekillendirme kapasitelerinin artması, öncelikle vatandaş meclislerinin kurumsal olarak sistematikleştirilip siyasal sistem içerisinde demokratik meşruluk üreten kalıcı bir kurum olarak benimsenmeleri ile doğrudan bağlantılıdır. Siyasal sistem işleyişi içerisinde vatandaş meclislerinin demokratik meşruluk üretebilmesi için önce halkın sonra ise temsili demokrasi anlayışı kapsamında seçilmiş yöneticilerin bu meclisleri meşru olarak kabul etmesi gerekmektedir. Siyasal sistem içerisinde demokratik meşruluk üreten ve belirli bir konuda demokratik müzakereler neticesinde halkın

sesini seçilmiş temsilciler karşısında duyuran bu meclisler, sürekli ve kalıcı bir kurum olarak tasarlanmaları halinde, bunların ürettikleri kamusal politikaların devlet tarafından uygulanacak kamusal politikaları şekillendirme kapasitesini de artıracaktır. Ayrıca, vatandaş meclislerinin çıktılarının kamusal politikaları şekillendirme kapasitesinin artırılması için bu çıktıların uygulama prosedürlerini içeren mekanizmaların oluşturulup bu mekanizmalar aracılığıyla uygulamanın ne ölçüde gerçekleşip gerçekleşmediği denetlenerek takip edilmelidir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri / Author Details
Merve Alçık Engürülü (Dr. Araştırma Görevlisi)
[1] Kırklareli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Ana Bilim Dalı, Kırklareli, Türkiye
0000-0002-5335-6540 mervealcik@gmail.com

Bibliyografya | Bibliography

Alçık Engürülü M, 'İklim Değişikliğiyle Mücadelede Vatandaş Meclislerinin Hukuki Statüsü ve Türk Hukukundaki Yeri' in Ebru Demir ve Elif Naz Němec (edr) *İklim Değişikliği Uluslararası, Bölgesel ve Ulusal Ölçekte Hukuki Gelişmeler* (Yetkin Yayınları 2026)

Anayurt Ö, *Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar)* (Seçkin Yayıncılık 2025)

Barbé V, 'Le Rôle des Assemblées Citoyennes sur Le Climat : Les Exemples du Royaume-Uni Et de l'Irlande' in Béatrice Lapérou-Scheneider and Amanda Dubuis (edr) *La Société Civile et La Protection Juridique de l'Environnement et de la Santé* (Mare & Martin 2023)

Bächtiger A, Dyrzek JS, Mansbrigde J ve Warren ME, 'Deliberative Democracy an Introduction' in André Bächtiger, John S. Dryzek, Jane Mansbridge and Mark E. Warren (edr) *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy* (Oxford University Press 2018)

Bächtiger A ve Goldberg S, 'Towards a More Robust, But Limited and Contingent, Defence of the Political Uses of Deliberative Minipublics' (2020) 16(2) Journal of Deliberative Democracy, 33-42.

Carvalho A ve Gupta J, 'State Commitment to Promoting Public Participation: The UNFCCC and Citizens' Roles in Climate Change Politics' in Anabela Carvalho and Tarla Rai Peterson (edr) *Climate Change Politics: Communication and Public Engagement* (Cambria Press 2012)

Climat: la Convention citoyenne vote en faveur de 149 propositions, <https://www.vie-publique.fr/en-bref/274705-la-convention-citoyenne-sur-le-climat-vote-en-faveur-de-149-propositions> Erişim Tarihi:14.02.2026

Convention Citoyenne pour le Climat, 'Comment ont-ils été Sélectionnez ?' <https://www.conventioncitoyennepourleclimat.fr/comment-sont-ils-selectionnes-2/> Erişim Tarihi:14.02.2026

Convention Citoyenne pour le Climat, 'Vos Contributions' <https://www.conventioncitoyennepourleclimat.fr/les-travaux-de-la-convention-2/> Erişim Tarihi :14.02.2026

Convention Citoyenne pour le Climat, 'Les Propositions de la Convention Citoyenne pour le Climat' <https://www.lecese.fr/sites/default/files/pdf/Convention/ccc-rapport-final.pdf> Erişim Tarihi :14.02.2026

Council of Europe, 12 Principles of Good Democratic Governance, < https://www.coe.int/en/web/congress/12-principles-of-good-governance> Erişim Tarihi:09.05.2026.

Courant D, 'Citizens' Assemblies for Referendums and Constitutional Reforms: Is There an « Irish Model » for Deliberative Democracy' (2021) 2 Frontiers in Political Science, 1-20.

Courant D, 'Des Mini-Publics Délibératifs Pour Sauver Le Climat? Analyses Empiriques de l'Assemblée Citoyenne Irlandaise et de la Convention Citoyenne Française' (2020) 62(1) Archives de Philosophie du Droit 485-507.

Dahl R, *Democracy and Its Critics* (Yale University Press 1989)

Dáil Eireann Debate, 'Establishment of Special Joint Committee on Climate Action: Motion', 971(1) 3 July 2018, <https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/2018-07-03/8/> Erişim Tarihi:09.02.2026

Duvic-Paoli LA, 'Re-imagining the Making of Climate Law and Policy in Citizens' Assemblies' (2022) 11(2) Transnational Environmental Law 235-261.

Devaney L, Torney D, Brereton P ve Coleman M, "Ireland's Citizens' Assembly on Climate Change: Lessons for Deliberative Public Engagement and Communication' (2020) 14(2) Environmental Communication 141-146.

Dryzek JS, *Foundation and Frontiers of Deliberative Governance* (Oxford University Press 2010)

Easton D, 'An Approach to the Analysis of Political Systems' (1957) 9(3) World Politics 383-400.

Élysée, Réponse du Président de la République aux membres de la Convention Citoyenne pour le Climat, <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/06/29/le-president-emmanuel-macron-repond-aux-150-citoyens-de-la-convention-citoyenne-pour-le-climat> Erişim Tarihi:15.02.2026

Escobar O ve Elstub S, 'Forms of Mini publics:
An Introduction to Deliberative Innovations in Democratic Practice' (2017) New Democracy Research and Development Note, <https://newdemocracy.com.au/wp-content/uploads/2017/05/docs_researchnotes_2017_May_nDF_RN_20170508_FormsOfMiniPublics.pdf> Erişim Tarihi:24.04.2026

European Commission 2030 Climate and Energy Framework, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/climate-change/2030-climate-and-energy-framework/> Erişim Tarihi:09.05.2026

Farrell DM, Suiter J ve Harris C, 'Systematizing' constitutional deliberation: the 2016–18 Citizens' Arssembly in Ireland' (2019) 34(1) Irish Political Studies 113-123.

Fatin-Rouge Stéfanini M, 'Assemblée Citoyenne et Référendum : Quelques Exemples Étrangers à Méditer' (2020) 175 Pouvoirs 77-88.

Fishkin JS, *Democracy When the People Are Thinking: Revitalizing Our Politics Through Public Deliberation* (Oxford University Press 2018)

Galván Labrador A ve Zografos C, 'Empowerment And Disempowerment in Climate Assemblies: The French Citizens' Convention On Climate' (2023) 34 Environmental Policy and Governance, 414-426.

Geissel B, 'Linking Citizens' Assemblies To Policymaking: Real-Life And Visionary Connections' in Min Reuchamps, Julien Vrydagh, and Yanina Welp (edr) *De Gruyter Handbook of Citizens' Assemblies* (De Gruyter 2023)

Giraudet LG, Apouey B, Arab H, Baeckelandt S, Bégout P, Berghmans N, Blanc N, Boulin JY, Buge E, Courant D, Dahan A, Fabre A, Fourniau JM, Gaborit M, Granchamp L, Guillemot H, Jeanpierre L, Landemore H, Laslier JF, Macé A, Mellier C, Mounier S, Pénigaud T, Póvoas A, Rafidinarivo C, Reber B, Rozencwajg R, Stamenkovic P, Tilikete S, Tournus S, ' "Co-construction" in Deliberative Democracy: Lessons from the French Citizens' Convention for Climate' (2022) 9(1) Humanities & Social Sciences Communications 1-16.

Goodin RE ve Dryzek JS, 'Deliberative Impacts: The Macro-Political Uptake of Mini-Publics' (2006) 34 Politics & Society 219-244.

Gundersen AG, *The Environmental Promise of Democratic Deliberation* (The University of Wisconsin Press 1995)

Haut Conseil pour Le Climat, Avis Portant sur Le Projet de Loi Climat et Résilience, <https://www.hautconseilclimat.fr/wp-content/uploads/2021/02/hcc-avis-pjl-climat-resilience-1.pdf> Erişim Tarihi :09.05.2026

IPCC, 'Climate Change 2013: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change' Thomas F. Stocker, Dahe Qin, Gian-Kasper Plattner, Melinda M. B. Tignor, Simon K. Allen, Judith Boschung, Alexander Nauels, Yu Xia, Vincent Bex and Pauline M. Midgley (edr.) (Cambridge University Press, 2013)

İzmir İklim İçin Yurttaş Meclisi, <https://www.yuva.org.tr/ne-yapiyoruz/izmir-iklim-icin-yurttas-meclisi/> Erişim Tarihi:29.01.2026

İzmir Yurttaş Meclisi, <https://izmiryurttasmeclisi.izmir.bel.tr> Erişim Tarihi:09.05.2026

Joint Oireachtas Committee on Climate Action, Climate change: a cross-party consensus for action, 'Report of the Joint Committee on Climate Action Climate Change: A Cross-Party Consensus for Action' March 2019 <https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/committee/dail/32/joint_committee_on_climate_action/reports/2019/2019-03-28_report-climate-change-a-cross-party-consensus-for-action_en.pdf>Erişim Tarihi:09.02.2026

King M ve Wilson R, 'Local Government and Democratic Innovations: Reflections on The Case of Citizen Assemblies on Climate Change' (2023) 43(1) Public Money & Management 73-76.

Knowledge Network on Climate Assemblies (Knoca) <https://www.knoca.eu> Erişim Tarihi: 29.01.2026

Knoca, Ireland Citizens Assembly, <https://www.knoca.eu/national-assemblies/irelands-citizens-assembly?utm_source=chatgpt.com> Erişim Tarihi:26.03.2026

Lafont C, 'Deliberation, Participation, and Democratic Legitimacy: Should Deliberative Mini-publics Shape Public Policy?' (2015) 23(1) The Journal of Political Philosophy, 40-63.

Lorenzoni I, Jordan AJ, Sullivan-Thomsett C ve Geese L, 'A Review of National Citizens' Climate Assemblies: Learning from Deliberative Events' (2025) 25(9) Climate Policy 1546-1562.

Mellier C ve Wilson R, 'Getting Climate Citizens' Assemblies Right' Carnegie Europe, <https://carnegieendowment.org/research/2020/11/getting-climate-citizens-assemblies-right?lang=en&center=europe> Erişim Tarihi: 18.02.2026

Ministère de la Transition Écologique, 'Suivi de la Convention Citoyenne pour Climat' <https://www.ecologie.gouv.fr/suivi-convention-citoyenne-climat/>Erişim Tarihi:14.02.2026

OECD, Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave, (OECD Publishing 2020)

Parry LJ ve Ercan SA, 'In the Eyes of Beholders: Rethinking the Impact of Deliberative Mini-Publics' in Vincent Jacquet, Matt Ryan, Ramon van der Does (edr) *The Impacts of Democratic Innovations* (European Consortium for Political Research Press 2023)

Perlaviciute G, 'Citizen Assemblies Should Involve Citizens as Experts on Their Own Values' (2024) 7(7) One Earth, 1228-1234.

Projet de loi constitutionnelle complétant l'article 1er de la Constitution et relatif à la préservation de l'environnement, <https://www.vie-publique.fr/loi/278185-loi-environnement-article-1-constitution-referendum-climat#:~:text=Le%20texte%20introduisait%20à%20l,lutte%20contre%20le%20dérèglement%20climatique%22> Erişim Tarihi:14.02.2026

Reporterre, Enquête- Convention Citoyenne pour le Climat, 'Convention Pour le Climat : Seules 10 % des Propositions ont eté Reprises par le Gouvernement' <https://reporterre.net/Convention-pour-le-climat-seules-10-des-propositions-ont-ete-reprises-par-le-gouvernement> Erişim Tarihi :14.02.2026

République Française, Vie Publique au Cœur du Débat Public, 'Lancement du Grand débat national le 15 janvier 2019' <https://www.vie-publique.fr/en-bref/20089-lancement-du-grand-debat-national-le-15-janvier-2019> Erişim Tarihi :11.02.2026

Réseau Action Climat France, 'Sondage : Des Gaulois pas Si Réfractaires à l'Action Climatique' <https://reseauactionclimat.org/sondage-des-gaulois-pas-si-refractaires-a-laction-climatique/> Erişim Tarihi :15.02.2026

Setälä M ve Smith G, 'Mini-Publics and Deliberative Democracy' in André Bächtıger John S. Dryzek, Jane Mansbridge and Mark E. Warren (edr) *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy* (Oxford University Press, 2018)

Sharman N, 'Objectives Of Public Participation In International Environmental Decision-Making' (2023) 72(2) International and Comparative Law Quarterly, 333-360.

Smith G, *Democratic Innovations Designing Institutions for Citizen Participation* (Cambridge University Press 2009)

Stirn N, 'Le Nouvel Élan Participatif de la Convention Citoyenne pour le Climat et Ses Répercussions sur la Procédure de Révision de la Constitution' (2021) 127(3) Revue Française de Droit Constitutionnelle 147-173.

Rotoullié JC, 'La Loi nº 2021-1104 du 22 Août 2021 Portant Lutte Contre le Dérèglement Climatique et Renforcement de la Résilience face à ses Effets' (2021) 5 Revue Française Droit Administratif 949-956.

Tanör B ve Yüzbaşıoğlu N, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku* (Beta Yayıncılık 2023)

T.C. İzmir Büyükşehir Belediyesi, 97509404.105.04.44 numaralı, 12.01.2026 tarihli meclis kararı, <https://www.izmir.bel.tr/IBB-IZMIRBB-C1/Paylasim/MeclisKararOzetleri/03022026_082446_04.44%20-%20OÇK%20-.pdf> Erişim Tarihi:09.05.2026

The Citizens' Assembly, 'Third Report and Recommendations of the Citizens' Assembly How The State Can Make Ireland a Leader in Tackling Climate Change' 18 April 2018, <https://citizensassembly.ie/wp-content/uploads/2023/02/ThirdReportClimate-Change-Report-Final.pdf> Erişim Tarihi:09.02.2026

The Citizens' Assembly, 'Selection of Members' <https://citizensassembly.ie/overview-previous-assemblies/2016-2018-citizens-assembly/selection-of-members/>, Erişim Tarihi:09.02.2026

The Citizens' Assembly, 'Report of The Citizens' Assembly on Biodiversity Loss' March 2023 <https://citizensassembly.ie/wp-content/uploads/ReportonBiodiversityLoss.pdf> Erişim Tarihi:09.02.2026

Thorman D ve Capstick S, 'The Legacy and Impact of Assemblies' 2022 KNOCA Briefing no. 4: Planning and Assessing the Legacy and Impact of Climate Assemblies, <https://cdn.prod.website-files.com/65b77644e6021e9021de8916/673b6e60e481eed906ccfd98_KNOCA%20Briefing%20No.%204.%20The%20legacy%20and%20impact.pdf> Erişim Tarihi: 09.05.2026

Uygun O, *Demokrasi Tarihsel, Siyasal ve Felsefi Boyutlar* (On İki Levha Yayıncılık 2017)

Van Dijk L ve Lefevere J, 'Can The Use Of Minipublics Backfire? Examining How Policy Adoption Shapes The Effect Of Minipublics On Political Support Among The General Public' (2023) 62 European Journal of Political Research 135-155.

Van Lang A, 'La Convention Citoyenne pour le Climat Vue du Droit de l'Environnement : Un Dispositif Participatif Singulier en Voie d'Institutionnalisation' (2020) 62(1) Archives de Philosophie du Droit, 509-525.

Wells R, 'Citizens' Assemblies and Juries on Climate Change: Lessons from Their Use in Practice' in Candice Howarth, Matthew Lane, and Amanda Slevin (edr) *Addressing the Climate Crisis* (Palgrave Macmillan, 2022)

Young Citizens Assembly on Pollinators, <https://citizens.ec.europa.eu/young-citizens-assembly-pollinators_en> Erişim Tarihi: 09.05.2026